

OSMANLI DÖNEMİNDE ALÂİYE SANCAĞININ SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Ahmet UZUN ¹

İlyas ÖZKÖK ²

Tolga Evrim TÜRKAN ³

Öz

Bu çalışma arşiv belgelerinden hareketle Osmanlı döneminde Alâiye'nin (Alanya) sosyal ve ekonomik yapı özelliklerini incelemektedir. Dönemsel olarak değişmekle beraber, idari açıdan Alâiye sancağı, genellikle Senir maa Düşenbe, Manavgat, Akseki ve İbradı kazalarını kapsamıştı. Dolayısıyla bu çalışmada Alâiye'nin sosyo-ekonomik yapısı, bu beş kaza bütününde ele alınmaktadır. 19. yüzyıl ortalarında 60 bin civarında nüfusa sahip Alâiye sancağında az miktarda gayrimüslim de yaşamaktaydı. Çalışma Alâiye sancağında bazı bölgelerde tarıma elverişli mekânlar olmasına rağmen, genel olarak kısıtlı bir tarımsal potansiyelin varlığı gösterilmektedir. Buğday, arpa, susam, keten tohumu, ceviz, keçiboynuzu gibi ürünlerin yanı sıra meyve- sebze üretimi nispeten önem kazanmıştı. İmalat faaliyetlerinin sınırlı kaldığı Alâiye'de, gemi inşa sanayii gelişme göstermişti. Sancakta ayrıca dağınık halde farklı Yörük grupların yaşadığı anlaşılmaktadır. Yaz, kış ve sonbaharda farklı yerlerde ikamet eden bu grupların hayvancılık faaliyetleri ve ulaşım hizmetlerindeki rolleri önem taşıyordu. Özellikle İstanbul'a ulaştırılmak üzere Bozkır madeninden çıkarılan kurşunun Alâiye iskelesine taşınmasında Yörük gruplar aktif bir rol üstlenmekteydi. Alâiye'nin deniz ulaşımı sayesinde Mısır, Kıbrıs ve sahil şeridinde bulunan diğer yerleşim yerleriyle ticari ilişkileri gelişmişti. Kereste ve hububat türü ürünler ticarete konu olan temel mallardı. Bir bütün olarak bakıldığında, bölgeler itibarıyla önemleri değişmekle beraber, sancakta tarım, hayvancılık, madencilik, ormancılık, imalat ve ticarete dayalı bir ekonomik yapının gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler : Alâiye, Akseki, Manavgat, İbradı, Senir-Düşenbe.

JEL Sınıflandırılması : N35, N55, N75, N95.

¹ Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ahmetuzun@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3980-3914

² Dr., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, iozkok@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3305-7199

³ Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, tolgaturkan@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5889-6079

Atıf/Citation (APA 6):

Uzun, A., Özkök, İ., & Türkan, T. E. (2024). Osmanlı döneminde Alâiye sancağının sosyal ve ekonomik yapısı. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 402–430. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1384631>.

SOCIAL AND ECONOMIC CHARACTERISTICS OF ALAIYE SANJAK IN THE OTTOMAN PERIOD

Abstract

This study examines the social and economic characteristics of Alâiye (Alanya) in the Ottoman period, based on archival documents. In the middle of the 19th century, the Alâiye sanjak had a population of around 60 thousand with a small number of non-Muslims. In the study, it is shown that there are suitable areas for agriculture in some parts of the Alâiye sanjak, but there is a limited agricultural potential in general. Wheat, barley, sesame, flax seeds, walnuts and carob, fruit and vegetable production had relative importance. Shipbuilding activities had developed in Alaiye, where manufacturing activities were limited. It is understood that different Yörük groups lived in the sanjak. The roles of these groups, who resided in different places in summer, winter and autumn, were important in animal husbandry activities and transportation services. Thanks to the sea transportation of Alâiye, its commercial relations with Egypt, Cyprus and other locations on the coastline developed. Timber and grain products were the main commodities. When considered as a whole, it is possible to say that an economic structure based on agriculture, animal husbandry, mining, forestry, manufacturing and trade prevails in the sanjak, although their importance varies in terms of regions.

Keywords : Alâiye, Akseki, Manavgat, İbradı, Senir-Düşenbe.

JEL Classification : N35, N55, N75, N95.

GİRİŞ

Osmanlı belgelerinde genellikle dağlık ve taşlık bir bölge olarak nitelendirilen Alâiye, kısıtlı zirai imkânlarla sahip olmanın yol açtığı dezavantajları telafi etmeye çalışan kadim bir yerleşim yeri idi. Ekonomik yapının belkemiğini tarımın oluşturduğu bir dönemde, Alâiye'nin bu kısıtlı zirai potansiyeli en başta nüfus dengelerini etkiliyordu. Dönemin koşullarında tarımsal üretim potansiyeli uzun dönemli nüfus eğilimleri açısından belirleyici bir etmen olabiliyordu. Bu dezavantaja rağmen, zengin orman kaynakları, madencilik ve hayvancılık potansiyeli ile coğrafi konumunun getirdiği bazı imkânlar, Alâiye'ye karşılaştırmalı bazı üstünlükler sağlamaktaydı. Şehrin uzun vadeli ekonomik eğilimlerinin büyük ölçüde sınırlı tarımsal imkânlarla bu karşılaştırmalı üstünlük alanlarının dengesine göre belirlendiği söylenebilir. Bu çalışmada esas olarak Alâiye'nin Osmanlı dönemindeki bu ekonomik potansiyelini ve onun arka planında yer alan yapısal özellikleri ele almak hedeflenmektedir. Osmanlı arşiv kaynaklarına dayalı olarak hazırladığımız bu çalışma, Alâiye'nin uzun dönemli gelişiminde tek başına bir sektörün belirleyici olmadığını ve bunun yerine tarım, hayvancılık, madencilik, ormancılık, imalat ve ticari faaliyetlerin hepsinin belli ölçülerde etkili olduğunu göstermektedir.

Alâiye'nin Osmanlı tarihindeki durumunu ele alan çalışmalar azdır. Kalan ve Demir'in (2021) editörlüğünü yaptığı çalışmada şehrin tarihi, Türk hâkimiyetine girdiği Selçuklular zamanından bugüne kadar geçen sürede genel özellikleriyle incelenmektedir. Bu çalışmada Özkan tarafından yazılan bölüm, arşiv belgelerine dayanarak şehrin Osmanlı dönemindeki durumu hakkında geniş bilgiler vermektedir (Özkan, 2021). Bu makalede şehrin özellikle idari yapısı ve demografik özellikleri hakkında detaylı bir inceleme yer almaktadır. Karagedik (2005) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde, 1844-45 yılına ait "temettüat" sayımlarına dayalı olarak Alâiye'nin bu tarihteki sosyal ve ekonomik görüntüsü yansıtılmaktadır. Temettüat sayımları belli bir bölgede yaşayan hane halklarının o anki yapısı, meslekleri, gelir kaynakları ve vergi yükü hakkında bilgiler içermektedir. Diğer bir tezde 16. yüzyılda Alâiye'nin sosyal, ekonomik ve idari yapısı üzerinde tahrir kayıtlarından hareketle bir inceleme yapılmıştır (Akgül, 1989). Bu az sayıdaki çalışma dışında bölgenin tarihiyle ilgili yazılmış başka kaynaklardan da bilgi edinmek mümkündür (Çinal ve Kaçmaz, 2016; Erdoğan, 2013; Koçak, 2013). Alanya Kültür Sanat ve Turizm Vakfı (ALSAV) tarafından düzenlenen Alanya Tarih ve Kültür Seminerlerinde şehrin kültürel ve tarihsel yönleriyle ilgili çeşitli konular ele alınmıştır (Koçak, 2004).

Son dönem arşiv belgelerinde Alâiye önemli merkezlere yakınlığıyla ve ayrıca, geniş çaplı ormanları, kale, hükümet konağı, karakol hane, iskele, birçok eski eser ile rüştiye ve iptidaiye okulları,

orman, liman, karantina hane, cephan ve sair binalarıyla önemli bir mevki olarak tarif edilmektedir. Dönemin koşullarında şehrin, Akdeniz bandında 30 saatte katedilebilen bir sahil mesafesi vardı ve etrafında Antalya, İçel, Isparta, Bozkır, Hadim ve Ermenek gibi yerleşim yerleri bulunuyordu. Dört tarafı 400 saati aşkın bir mesafe ile alınabilmekte ve nispeten yoğun nüfusuyla çeşitli halkları kapsamaktaydı (BOA, ŞD, 1743/6, 1318)⁴. Bu zengin özellikleri nedeniyle şehrin sosyal ve ekonomik tarihini arşiv belgelerinden incelemenin yeni kavrayışlar ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

I. İDARİ YAPILANMA

Alâiye, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra bir sancak merkezi haline getirilmiş ve dönem dönem farklı eyaletlere bağlanmış olmasına rağmen, bu özelliğini korumuştur (Özkan, 2021: 47-65). Alâiye kısa bir dönem Adana'ya, sonraları Konya eyaletine ve ardından Teke sancağına bağlanmıştır; öte yandan Alâiye'ye bağlı kaza ve nahiye sınırlarında da çeşitli değişiklikler yaşanmıştır (Özkan, 2021). 1856 yılında yapılan düzenleme ile liva statüsü kazanan Alâiye, beş kazadan müteşekkil bir yerleşim yeri haline geldi. Bu kazalar Alâiye merkezi dışında Nevâh-ı Alâiye (Akseki), İbradı, Manavgat, Senir-Düşenbe idi (Özkan, 2021: 49). 1867/8 yılında Alâiye, kaymakamlığa düşürülerek Teke sancağına bağlanmış ve Konya'dan ayrılmıştır. Dönemin koşullarında Teke sancağının Alâiye'ye mesafesi 38-40 saat civarındaydı (BOA, ŞD, 1743/6, 1318). Yeni idari düzenlemenin Alâiye'nin gelişimini olumsuz yönde etkilediği belirtilmişti. Teke sancağına bağlandıktan sonra tekrar eski sancak statüsüne dönme yönünde taleplerin ortaya çıktığı görülmekteydi. 1882/3'te şehrin tüccarları ve itibarlı insanları, Alâiye'nin mutasarrıflık döneminde geliştiğini (ma'muriyet kazandığını), ancak Teke'ye bağlandıktan sonra geriye gittiğini gerekçe göstermişler ve tekrar sancağa döndürülmesini talep etmişlerdir. Şura-yı Devlet'te yapılan müzakerede, talebin bu tür konuları inceleyen komisyona iletilmesi kararlaştırılmıştı (BOA, ŞD, 1706/52, 1300). 1900/1 yılında çok sayıda kişinin imzasını içeren bir layihada sancak statüsüne dönüşün faydalı olacağı yeniden dile getirilmişti (BOA, ŞD, 1743/6, 1318).

Tarihsel olarak yerel yöneticilerin ya da halkın talepleri doğrultusunda Alâiye'nin idari sınırlarında bazı değişikliklerin gündeme geldiği düşünülebilir. Örneğin Anamur'a bağlı Selendi (Gazipaşa) nahiyesi halkı, dönemin koşullarında Anamur'a 24 ve Alâiye'ye ise 8 saat uzaklıkta olduklarını belirterek işlerini daha rahat yürütmek için Alâiye'ye bağlanmayı talep etmişlerdi (BOA, DH.MKT, 2305/10, 1317). 1900/1 yılında askeri gerekçelerle Düşenbe ve Manavgat nahiyelerinin birleştirilmesiyle "Eski Antalya" denilen yerde bir kaza oluşturulması, Manavgat yayla köylerinin iadesi ve İbradı nahiyesinin kaza haline dönüştürülmesi Konya meclisi tarafından önerilmişti (BOA, ŞD, 1743/6, 1318).

⁴ Çalışmamızda arşiv belgelerinin tarihleri, dipnotta orijinal (Hicri) haliyle metinde ise miladi karşılığıyla gösterilmiştir.

Şekil 1. Alâiye ve Çevresinin Haritası (13 Mart 1916)

Kaynak: (BOA, HRT.h, 2570, 1334).

II. NÜFUS VE SOSYAL YAPI

19. yüzyıl arşiv belgeleri, Alâiye sancağının Müslüman bir topluluğa sahip olduğunu göstermektedir. Askerler hariç erkek nüfusu gösteren sayım bilgilerine göre sadece Alâiye merkezde bir miktar gayrimüslim bulunmaktaydı. Geri kalan nüfus Müslümanlardan oluşmaktadır.

Tablo 1. Alâiye Sancağı Erkek Nüfus Miktarı (1830/1, 1832/3)

Kaza ismi	1830/1	1832/3
Alâiye ve çevresi	10.158 (Müslüman)	11.701 (Gayrimüslimler dâhil)
Düşenbe-Senir	3.492	3.835
Manavgat	3.210	3.101
Nevâh-ı Alâiye	8.012	8.355
İbradı	3.480	3.211
Toplam	28.352	30.303

Kaynak: (BOA, NFS.d, 3360, 1246; BOA, NFS.d, 3344, 1246; BOA, NFS.d, 3355, 1246; BOA, NFS.d, 3352, 1246; BOA, NFS.d, 3357, 1246; BOA, NFS.d, 3862, 1248).

Tablo 1'deki rakamlar sadece erkek nüfusu içerdiği için, gerçek nüfus miktarını bunun iki katı olarak ele alabiliriz. Bu takdirde ilk sistematik nüfus sayımlarının yapıldığı 1830'lu yıllarda nüfusun, Alâiye kazasında 20 bini, sancakta ise 60 bini aştığı söylenebilir. Yine 19. yüzyıl belgeleri, bölgede nüfusun artış trendi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Artış trendi büyük çaplı bir eğilimi göstermemektedir. Nitekim 16. yüzyıl tahrir defterlerine göre Alâiye sancak nüfusu 55-60 bin arasında

tahmin edilmektedir (Özkan, 2021: 66). Dolayısıyla artış hızı çok düşük seviyelerde gerçekleşmiş olmalıdır. Öte yandan burada ve diğer kaynaklarda verilen rakamların idari değişikliklere bağlı olarak yerleşim yeri sayısının farklılaşmasından etkilenebileceği gerçeği de hatırdta tutulmalıdır.

1847/8 yılı sayımına göre Alâiye sancağında 33.054 Müslüman, 547 gayrimüslim ve 174 Müslüman Kıpti erkek nüfusun yaşadığı anlaşılmaktadır (BOA, NFS.d, 3867, 1264). Bu takdirde toplam nüfusun 67 bin civarında olduğunu ve Kıptiler hariç tutulursa bunlardan 1.110 civarında kişinin gayrimüslimlerden oluştuğu düşünülebilir. Nüfus artış eğiliminin gayrimüslimler için de geçerli olduğu söylenebilir. Çünkü 1830/1 yılı itibarıyla Alâiye merkezinin Aşağı Kilise mahallesinde yaşayan Rum erkek sayısı 440 iken, bu rakam 1847/8 yılında 547'ye çıkmıştır (BOA, NFS.d, 3346, 1246). Özkan'ın Kemal Karpat'tan aktardığı bilgilere göre, Alâiye merkezde 1831'de 954 Rum yaşarken, bu sayı 1914'te 1877 olmuştu (Özkan, 2021: 71).

Cizye evrakı üzerinden yapılacak bir değerlendirmede de aynı eğilimin mevcut olduğu görülmektedir. Nitekim 1739/40 yılında Alâiye livasında 10 ala, 160 evsat ve 20 edna olmak üzere toplamda 190 cizye evrakı dağıtılmıştı (BOA, D.CMH.d, 26769, 1152). Karşılaştırma için aynı yıl Teke livasında 60 ala, 480 evsat ve 60 edna olmak üzere toplam 600 cizye evrakı verildiği anlaşılmaktadır (BOA, D.CMH.d, 26769, 1152). Bu durum söz konusu dönem için Antalya bölgesinde Alanya'ya nispetle daha kalabalık bir gayrimüslim nüfus olduğunu göstermektedir. 1848/9 senesinde Alanya'da gayrimüslim nüfusa 269 cizye evrakı dağıtılmış ve 6.150 gurus vergi tahsil edilmişti. Dağıtılan evrakın 9'u ala, 114'ü evsat ve 146'sı edna vergi sınıfına aitti (BOA, NFS.d, 3364, 1267). Bu veriler zaman içinde Alâiye'de gayrimüslim nüfusun arttığını ve ayrıca burada yaşayan Rumların genellikle orta ve düşük gelir grubunda yer aldıklarını düşündürmektedir. Alâiye Rumlarının sur içinde bir de kiliseleri bulunuyordu. 1892/3 yılında 10 bin gurus bedelle buranın tamirine ve bu meblağın milletleri tarafından karşılanmasına izin verilmiştir (BOA, İ.AZN, 1/26, 1310).

Alâiye nüfusu dönemin koşullarına göre yoğun bir seviyede değildi. Asker taleplerinin pek karşılanamaması bunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. 1803/4 yılında sancak nüfusunun asker talebi açısından yetersiz olduğu vurgulanmaktaydı (BOA, HAT, 91/3743, 1218). 1839/40 yılına ait bir sayımda askerde olan ve askerlik yapamayacakların dışında kalan 12-40 yaş arası kişiler livalara göre belirlenmiş ve yoklama esnasında ölenlerle başka yere gidenler düşüldüğünde, Alâiye'de bu kapsamda 9.851 kişinin yaşadığı anlaşılmıştır. Aşiretler bu rakama dâhil edilmemişti (BOA, TS.MA.d, 783, 1255). Bu da tüm livada yaşayan erkek nüfusun yaklaşık üçte birinin askerlik için elverişli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bölgenin sosyal hayatında en öne çıkan özelliklerden biri eşkıyalık olaylarının yol açtığı etkilerdi. 1607/8 yılında Alâiye sancağını oluşturan beş kazada, 4-5 seneden beri avarız-ı divaniye ve sürsattan *bir habbe* bile toplanamadığı belirtilmektedir. Celali istilasını nedeniyle buraların hanelerinde ciddi azalma olduğu ve avarız talep edilmesi halinde halkın bunu veremeyeceği ifade edilmekteydi (BOA, MAD.d, 16596, 1016). 1775/6'da Düşenbe kazasındaki Omalas köyü halkının eşkıyadan şikâyet ettiği görülmektedir (BOA, AE.SABH.I, 214/14165, 1189). 1816/7'de ise İbradı kazasında beş altı seneden beri iki kişinin, yüz kadar adamla birlikte yağma ve adam öldürme gibi birçok uygunsuzluk yaptıkları yönünde şikâyet iletilmiş ve konunun Karaman Valisi tarafından araştırılması istenmiştir. Bu kişilerin sürekli olarak 50-60 kadar silahlı adamla gezdikleri ve gerektiğinde 500-600 civarında adam toplayabildikleri ve çeşitli uygunsuzluklar yaptıkları teyit edilmişti. Bu kişilerin senede üç dört kere halktan yirmişer bin gurus talep ettiği ve herkesin perişan olup dağılmasına yol açtığı da belirtilmekteydi. Bununla birlikte, şikâyetlerin iftira olduğu yönünde bilgilendirmeler yapıldığı da görülmektedir (BOA, HAT, 502/24670, 1232).

II.I. Alâiye'de Yörükler ve Aşiretler

Alâiye ve çevresinin demografik yapısını anlamak için burada yaşayan Yörüklerin durumunu incelemek gerekir. Çok eski dönemlerden beri bölgenin sosyal ve iktisadi hayatında Yörük, konar-göçer ya da aşiret denilen grupların önemli roller oynadığı görülmektedir. Daha çok hayvancılıkla uğraşan, yaz ve kış dönemlerini ayrı bölgelerde geçiren bu gruplar hakkında çeşitli çalışmalar da yapılmıştır (Halaçoğlu, 1988). Genel bir tespit olarak Yörük gruplarının daha çok hayvancılıkla uğraştıkları, ayrıca küçük çapta zirai faaliyetlerde ve ulaşım hizmetlerinde buldukları söylenebilir.

Alâiye ve çevresi arazi şartlarının da etkisiyle Yörük grupların yoğun yaşadığı bir bölgeydi. Özkan'ın çeşitli kaynaklardan aktardığı bilgilere göre, Alâiye sancağı içinde dağınık halde 24 cemaat bulunurken, 1555 yılında bu grupların 134 yerleşim yerinde kayıtları mevcuttu (Özkan, 2021: 71). Muhtemelen 18. yüzyıla ait bir defterde, Alâiye'de bulunan Eski Yörük ve Perakende-i Eski Yörük Cemaatine mensup kişilerin tasarrufunda genellikle 30 ile 190 baş arasında değişen miktarlarda koyun ve bir miktar da deve olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişilerden bazılarının sadece koyunu bazılarının da devesi bulunmaktaydı. 9 kişinin mücerret statüde olduğu cemaatin toplamda, 8.343 koyun ve 180 deveye sahip olduğu görülmektedir (BOA, MAD.d, 16126, 1300)⁵.

Osmanlı belgelerine bakılırsa Yörüklerin devletle olan ilişkileri *bir dargın-bir barışık* görüntüsü vermektedir. Çünkü belgelere göre Yörükler bir taraftan bölgenin sosyal ve iktisadi hayatında belirgin roller oynuyorlar, devlete vergi veriyorlar, bazı ulaştırma işlerinde önemli görevler üstleniyorlardı. Ancak diğer taraftan bazı gruplar, giriştikleri yağma, gasp ve benzeri faaliyetlerle istikrarı tehdit ediyorlardı. Bu tür durumlarda devletin zorunlu göç dâhil çeşitli tedbirlere başvurduğu görülmektedir. Nitekim halka yönelik zulümleri nedeniyle Manavgat, Düşenbe ve Nevâh-ı Alâiye kazalarındaki bir kısım Yörük grupların uygun görülecek yerlerde iskân edilmek üzere İçel sancağına gönderilmesi yönünde emir verildiği anlaşılmaktadır (BOA, İE.DH, 20/1850, 1112). 1706/7 yılına ait bir belgede, Alâiye sancağında bulunan Yörük eşkıyaların nakledilmesi yönünde birkaç defa emir verildiği, ancak bunun başarılmadığı ve önlem alınması gerektiği belirtilmişti. Osmanlı yönetimi, ilgili yerlerin mutasarrıflarına emir yazılarak eşkıyanın asıl ikametgâhları olan İçel sancağına gönderilmesini talep etmişti (BOA, İE.DH, 26/2366, 1118). 1721/2 tarihli bir belgede ise İçel, Alâiye ve Teke yöresinde iskân edilmiş Yörük grupların yol kesme, adam öldürme, gasp gibi vukuatları nedeniyle gemilerle Kıbrıs'a nakledilmeleri yönünde daha önceden karar verildiği belirtilmektedir (BOA, C.DH, 219/10926, 1134). Daha öncede Yörüklerden bir grubun yol kesip Müslümanların ırz ve mallarına taciz ve ekinlerine zarar vermesi nedeniyle Kıbrıs'a sürülmeleri yönünde emir verildiği, ancak ilgililerin bu emre itaat etmemesi halinde kendileriyle savaşıp öldürülmelerinin caiz olup olmayacağı sorulmuş ve "olur" yönünde fetva verilmiştir (BOA, A. {DVNSMHM.d, 119/491, 1125: 474). Çeşitli gerekçelerle Yörüklerin yerlerinin değiştirilmesi yönündeki girişimlere farklı tarihlerde de rastlandığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır (BOA, C.DH, 69/3411, 1243).

Bölgedeki Yörük grupların ulaştırma alanındaki önemli katkılarından biri Bozkır'da çıkarılan kurşun madeniyle ilgiliydi. Buradaki madenin İstanbul'a gönderilmesi amacıyla Alâiye iskelesine taşınması gerekiyordu. Bunun için Konya'daki Türkmen grupların ve Alâiye sahillerinde yaşayan Yörüklerin develeri önemli rol üstleniyordu. Bu grupların develerinin yeterli gelmemesi halinde tüccarlardan veya yerli halktan deve kiralanması yoluna da gidiliyordu. Bozkır maden emini her yıl taşıma işleminin aksamadan gerçekleştirilmesi için emir çıkarılmasını talep ederdi (BOA, C.DRB, 65/3249, 1193; BOA, C.DRB, 65/3252, 1198).

19. yüzyıla ait belgelere göre, Alâiye aşiretleri genellikle yazın Konya'nın çeşitli yerlerinde kışın ise sahilde ikamet ediyorlardı. Ali Efendi, Keşafî ve Asyanlı aşiretleri yazı Konya'nın Hadım kazasında kışı ise Alâiye merkezde Sedre isimli mahalde geçiriyordu. Aşiretlerin devlete vergi verdikleri ve ayrıca redif ordusuna 9 asker gönderdikleri de belirtilmişti (BOA, A. {MKT.UM, 164/41, 1270). Bu aşiretlerin toplamda 70-80 haneden ibaret oldukları ve dolayısıyla itaatsizlik edecek derecede güçlü ve büyük olmadıkları belirtilmekteydi (BOA, MVL, 279/82, 1270; BOA, MVL, 274/3, 1270). Aşiretlerin en büyüklerinden biri olan Hacı Karalı aşireti Manavgat'a yakın Güğercinlik denilen mahalde ikamet ediyordu (BOA, ML.MSF.d, 7179, 1262). Hacı Karalı ve Eski Yörük cemaatlerinin Manavgat'ta dağınık bir vaziyette meskûn olması bazı sorunları da beraberinde getiriyordu. Belgelere göre bu gruplar yılda üç kez yer değiştiriyordu ve Manavgat, Teke köprüsü civarında kışlamaktaydı. Kışın ise Yenişehir sancağında bulunan Anamas, Küpe ve Dumanlı dağları gibi yerlerde yaylamakta ve nihayet güzü Bekşar ve Ayas denilen yerlerde geçirmekteydi. Muhtemelen bu hareketler esnasında yol açtıkları sorunlar veya verdikleri zararlar nedeniyle yerel yöneticilerle karşı karşıya gelme durumu ortaya çıkıyordu. Bazı durumlarda ise aşiretlerin, yerel yöneticilerden şikâyetlerine de rastlanmaktadır. 1817/8'de, aşiretler mükellef oldukları vergileri ödemelerine rağmen, gittikleri kazaların ayanları tarafından rahatsız edildiklerini, kendilerinden kanunlara aykırı şekilde çeşitli isimlerle zorla mal alındığını ve dolayısıyla

⁵ Defterin arşiv kayıtlarındaki tarihi 1300'dür. Ancak içinde tarih bilgisi olmayan bu belgenin, içeriğe bakıldığında 18. yüzyıla ait olması muhtemeldir.

perişan olduklarını belirterek durumun düzeltilmesi için Teke mutasarrıfına emir yazılmasını talep etmişti (BOA, C.ML, 354/14507, 1233).

1850’li yıllarda devlete verdikleri yıllık virgü miktarına bakılarak, aşiretlerin iktisadi faaliyetleri ve servetleri hakkında fikir yürütebiliriz. Buna göre aşiretlerin kayıtlı virgü miktarları guruş olarak şu şekildeydi (BOA, ML.MSF.d, 7179, 1262): Hacı Karalı aşireti: 10.640; Çolaklı aşireti: 5.440; Ali Efendi aşireti: 5440; Keşefli aşireti: 2.880; Asyanlı aşireti: 2.000; Şerafelu aşireti: 2.720; Solaklı aşireti: 8.750; Hacı Abbaslı aşireti: 9.900; Fettahlı aşireti: 2.880; Perakendegan aşireti: 3.920; diğer aşiretler: 1.920 guruş. Bu rakamlara göre Hacı Karalı, Abbaslı ve Solaklı aşiretleri diğerlerinden daha yüksek miktarda virgü ödemekteydi. Virgü mükelleflerin hal, tahammül, ticaret ve kazançlarına göre belirlendiği için, bu aşiretlerin diğerlerine nazaran daha güçlü konumda oldukları düşünülebilir. Öte yandan aşiretler, virgülerini ödedikleri kazalara göre sınıflandırılırsa, Ali Efendi, Keşefli, İnallu, Şarapsa aşiretlerinin Alâiye merkezinde; Solaklı ve Hacı Abbaslı aşiretlerinin Senir-Düşenbe’de; Hacı Karalı, Çolaklı, Fettahlı ve Perakendegan aşiretlerinin ise Manavgat bölgesinde ikamet ettiği görülmektedir (BOA, A.}MKT, 180/73, 1265). 19. yüzyıl ortalarında Senir nahiyesinde 2.815, Manavgat kazasında 1.090 civarında olmak üzere tüm sancakta toplamda 1.347 hanede yaklaşık 6.375 Yörük nüfus mevcuttu (Özkan, 2021: 71).

Aşiretlere bağlı eşkıyalık hareketlerinin artması halinde devletin, bunlarla mücadele için geçici asker istihdam etme yoluna gittiği görülmekteydi. 1860 yılında Alâiye sancağında, firari askerlerle asi aşiretlerden kaynaklı eşkıyanın yakalanması için geçici olarak (1860 Mayıs’ı ile Eylül’ü arası) 1 kır serdari ile 20 süvari asker istihdam edilmesi ve maaşlarının ödenmesi isteği uygun görülmüştü (BOA, İ.MVL, 434/19168, 1277). Benzer gerekçelerle, yani aşiretlerden uygunsuzluk yapanların engellenmesi amacıyla Manavgat’ta da maaşları mal sandığından ödenmek üzere 1865 Nisan ayından itibaren 1 sergerde ile 15 zaptiyenin geçici şekilde istihdamı kararlaştırılmıştı (BOA, İ.MVL, 535/24044, 1282).

III. ALÂİYE VE KAZALARININ GENEL ÖZELLİKLERİNE DAİR

Alâiye, Osmanlı’nın son dönemlerinde Antalya’ya bağlanana kadar genellikle beş kazadan müteşekkil bir sancak olarak idare edilmiştir. Alâiye merkez (Nefs-i Alâiye) kazasıyla birlikte Düşenbe-Senir, Manavgat, İbradı ve Nevâh-ı Alâiye (Akseki) kazalarından oluşmaktaydı (BOA, MAD.d, 16596, 1016). Coğrafi açıdan sahil boyu ile yüksek bölgelerdeki yerler arasında önemli farklılıklar bulunduğu için bu durum ekonomik yapıların da değişik olmasına yol açmıştı. Genel bir ifadeyle yüksek ve dağlık bölgelerde bulunan köylerde odun, kereste, zift ve katran üretimi halk için önemli bir geçim kaynağı idi (BOA, A.}DVN.MHM, 3/14, 1262). Bu bölgelerin genellikle dağlık olması ve ekili arazilerin kıtlığı nedeniyle, zahire ihtiyacı Konya’daki uygun yerlerden temin edilmekteydi. İbradı ve Akseki bölgesinde bu durum özellikle belirgindi. Buna karşılık Düşenbe-Senir bölgesi arazi açısından daha düzlük ve verimli bir yerdi. Sahil bölgesi ise ticari olanaklar açısından daha fazla öne çıkıyordu (BOA, A.}MKT, 173/72, 1265). Kısaca, ekseriyetle taşlık ve bataklık bir bölge niteliğinde olan Alâiye’de, dağ köylerinin çoğu ormanlık ve taşlık yapı nedeniyle hayvancılık ve ormancılıkla uğraşmakta, Akseki tarafında ise ticaret öne çıkmaktaydı. Sahil bölgelerinde yer alan Alâiye merkez, Düşenbe ve Manavgat’ta ticaret ve tarıma dayalı faaliyetler önem kazanmıştı (BOA, ŞD, 1743/6, 1318).

Kale ve iskele, Alâiye merkez kasabasının tarihsel açıdan en işlevsel yerleriydi. Kalenin muhafazası önemli bir konu olup, halk, dizdar ve belli sayıda asker tarafından sağlanıyordu. 1830’lu yıllarda kalede 250-300 civarında hane bulunmakta ve bunların çoğunluğu Yaz mevsiminde yaylaya gitmekteydi. Dolayısıyla yazın kalede dizdar ve birkaç görevli dışında yaylaya göç edemeyecek durumda olan 30-40 kadar *fukara* insan kalıyordu. Denizde korsan tekneleri bulunduğu için kalenin bu şekilde تنها kalması güvenlik zafiyeti yaratmaktaydı (BOA, HAT, 514/25142, 1242; BOA, HAT, 514/25143, 1243). Kalede güvenlik amacıyla bir miktar asker bulunduruluyordu. 1715/6 yılında Kızıl Kale’nin muhafazası için 32 askerin görev yaptığı ve bunların 61.242 akçe olan maaşlarının Alâiye gümrüğü gelirlerinden karşılandığı anlaşılmaktadır (BOA, AE.SAMD.III, 52/5192, 1128). 1752/3’de aynı miktar askere mevacicp (maaş) olarak yine gümrük mukataasından 55.118 akçe tahsis edildiği görülmektedir (BOA, AE.SMHD.I, 136/10061, 1166). 1836/7 yılında Alâiye kalesinde 82 nizami topçu asker görev yapıyordu (BOA, C.AS, 1081/47645, 1252). 1841/2 tarihli bir belgeye göre zabitanlar dâhil

kalede bulunan 85 topçuya aylık toplam 1.030 guruş maaş ödenmekteydi (BOA, ML.MSF.d, 1995, 1257). Bu tarihlerde ayrıca Alâiye sancağı hizmetine verilmiş 15 süvari askere 2.250 guruş ve 15 piyadeye 1.050 guruş maaş verilmekteydi (BOA, ML.MSF.d, 4111, 1258).

Kalenin askeri önemi nedeniyle ihtiyaç halinde tamiri ve yenilenmesi ve ayrıca mühimmat yönüyle desteklenmesi gerekiyordu. 1684/5’de kale için 140 tüfek kundağı, 15 bakır top keçesi, iki kantar fitil, 30 kantar ham demir satın alınması istenmişti (BOA, AE.SMMD, IV 65/7611, 1096). 1770/1 yılında *küffar gemilerinin Akdeniz’de dolaştığı* gerekçesiyle kalenin tamir edilmesi ve top, siyah barut ve kurşun gibi mühimmat bakımından da güçlendirilmesi gerektiği belirtilmişti (BOA, C.AS, 1204/53926, 1184). Keza 1821/2 yılında dönemin kale dizdarı, kadısı ve halkı kalede kullanıma elverişli sadece 10 adet top kaldığını ve 12 topa daha ihtiyaç olduğunu belirten dilekçelerini merkeze ilemişlerdi (BOA, C.AS, 491/20511, 1237). Kaleye barut ve tüfek gibi askeri malzemeler, bu taleplere göre sevk ediliyordu. 1828/9 yılında bu kez kalenin yapı itibarıyla elden geçirilmesi gündeme gelmişti. Gerekçe olarak ise kalenin dönemin koşullarına uygun halde olmadığı, kara ve denizden düşman gelmesi halinde top atmaya elverişli mahal bulunmadığı gösterilmişti. Bu amaçla Mühendishaneden gönderilen bir uzman yardımıyla cephaneye ve tabyalar incelenmiş ve şehrin önde gelenlerinden Abdülmümin ağa vasıtasıyla bu işlemin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak ilgilinin çok borcu olduğu gerekçesiyle bu işten feragat ettiği anlaşılmaktadır (BOA, C.AS, 510/21290, 1244).

Alâiye’nin sahilde yer alması civar memleketlerden deniz yoluyla gelenlerin getireceği hastalıklara karşı önemli bir risk doğuruyordu. Nitekim 1840/1 yılında iskeleye uğrayan gemilerden hastalık bulaşmasını önlemek amacıyla burada bir tahaffuzhane inşasına, ayrıca birer memur ve doktorun görevlendirilmesine ve ilgili masrafların da memleket meclisi vasıtasıyla karşılanmasına karar verilmişti (BOA, C.SH, 6/258, 1256). 1868/9 yılında ise ihtiyaca binaen iskelede 16 bin guruş masrafla bir karantina hane inşa edilmesi kararlaştırılmıştı. Konuyla ilgili olarak karantina hane doktoru mösyö Herman’ın 33.673 guruş daha sarf ederek binayı tamamladığı ve bu paranın ödenmesini istediği anlaşılmaktadır. Yapılan keşifte Alâiye’de mimar olmadığı ve binanın dayanıklılığını sağlamak için fazla harcama yapıldığı, ancak bunun için önceden izin alınması gerektiği, dolayısıyla kaymakamın sorumlu olacağı belirtilmişti. Ancak bu esnada kaymakamın vefat etmesi ve binanın yapımında gereksiz harcama olmadığı mahallinde tasdik ettirilmesi üzerine, bu fazla harcamanın ödenmesi teklif kabul edilmişti (BOA, İ.ŞD, 4/188, 1285). 1877/8 yılında karantina hane ve iskelesinin tamiri için 3.030 guruş harcanması ve bu meblağın yerel gelirlere karşılanması uygun bulunmuştu (BOA, İ.ŞD, 35/1727, 1294). 1909/10 tarihli bir belgede ise Alâiye karantina hanesinin lağvedildiği belirtilmektedir (BOA, ML.EEM, 865/27, 1327). Öte yandan 1897/8 yılında Alâiye’de, 7.500 guruş masrafla bir liman dairesi inşası ve bedelinin Alâiye liman hasılatından karşılanması kararlaştırılmıştı (BOA, İ.BH, 2/43, 1315). Bu arada 1866/7’de Alâiye meclisi tarafından eytam sandığı kurulması ve müdürlüğüne meclis azası Raşit Efendi’nin getirilmesi önerilmiş ve bu istek, Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye’de kabul edilmişti (BOA, MVL, 731/7, 1283).

Nevâh-ı Alâiye olarak da adlandırılan *Akseki* kazası, dağlık ve taşlık bir bölge özelliğine sahipti. Bu yapısı nedeniyle ekili yerleri, yani zirai ürün yetiştirecek tarlaları olmayan Akseki halkı, zahirelerini kendilerine yakın olan Yenişehir, Seydişehir ve Bozkır taraflarından sağlıyordu (BOA, MVL, 77/48, 1265). Kış döneminde yollar kapandığı için, zahirenin zamanında temin edilmesi gerekiyordu. Nitekim bu gerekçelerle 1907/8 yılında Akseki halkının açlıktan korunması için 500 İstanbul kilesi buğdayın uygun yerlerden satın alınması gerektiği Teke mutasarrıflığı tarafından hükümete iletilmişti (BOA, DH.MKT, 1158/88, 1325). Söz konusu alım için buranın mal sandığına iane olarak 15 bin guruş gönderilmesinin kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır (BOA, BEO, 3030/227205, 1325).

İbradı kazası ise on beşer-yirmişer haneden oluşan 12 adet köyden ibaret bir yerdi. Kazanın müstakil bir ayanı olmayıp idaresi vilayetin önde gelenleri tarafından gerçekleştirilmekteydi (BOA, HAT, 502/24670, 1232). Burası da Akseki gibi dağlık ve taşlık bir yer olduğu için, halk, zahirelerini 18 saat mesafedeki Yenişehir’den hayvanlarla getirtmekteydi. Geçim kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle insanlar farklı alternatifler için başka yerlere gitme ihtiyacı duyuyordu (BOA, İ.DH, 1147/89452, 1306). 1875/6’da kazadaki rüştiye mektebinin yenilenerek tekrar inşa edildiği, hoca görevlendirildiği ve masrafları için 1.000 guruş tahsisat ayrıldığı belirtilmektedir (BOA, İ.DH, 705/49341, 1292).

Senir-Düşenbe kazası, 19. yüzyıl ortalarında iki bölge ile 1.300 kadar haneden ibaret bir yerdi. Sahil tarafını Düşenbe, dağlık kısmını ise Senir bölgesi oluşturuyordu (BOA, A.}MKT, 34/87, 1262). 1863/4 yılında kaza müdürünün verdiği bilgilere göre Senir-Düşenbe kazasında 1.100 hane mevcut olup, bunların çoğu göçebelere mensup oluyordu. Bu insanlar yaylak mevsimlerinde Konya, Seydişehir ve Yenişehir kazalarına 8 saat mesafedeki yerlerde kalmaktaydı. Ödedikleri yıllık virgü miktarı 191 bin guruşturdu. Ayrıca aşar ve ağnam vergileri de ödüyorlardı (BOA, MVL, 658/37, 1280).

Manavgat 16. yüzyılda küçük bir şehir veya kasaba özellikleri taşıyan ve 50'ye yakın köyden meydana gelen bir yerleşim yeri idi (Özkan, 2021: 64). Burada eski dönemlerde havas-ı hümayuna bağlı haslar mukataası bulunmaktaydı (BOA, TS.MA.d, 2578, 1038). Manavgat, uzun süre aşiretlerin kışladığı mevkiilerden biri oldu (BOA, ŞD, 1743/6, 1318). Hacı Karalı ve Eski Yörükân aşiretleri burada meskûndü. Alâiye'nin yanı sıra Manavgat iskelesi de bölge için önemli bir ulaşım üssüydü. 19. yüzyıl başlarına ait belgelerde bu iki yerin aynı mukataa (Alâiye ve Manavgat ve tevabii mukataası) kapsamında iltizam edildiği anlaşılmaktadır (BOA, C.ML, 203/8382, 1212). 1790/1 tarihli bir belgede Manavgat kazası 20 köyden ibaret ve 500-600 kadar erkek (rical) nüfusa sahip bir yerleşim yeri olarak tanımlanmaktadır (BOA, C.AS, 1191/53193, 1205). 1890/1 (Şevval ayı) yılında bölgeye belli miktarda muhacir yerleştirilme çalışmalarının yürütüldüğü görülmektedir (BOA, İ.MMS, 121/5196, 1308). Antalya'nın müstakil liva olmasından sonra nahiye statüsüne giren Manavgat Korkuteli ve Finike ile birlikte 1913/4 yılında kaza haline getirilmiştir (BOA, MV, 235/5, 1332).

Muhtemelen 1850'li yıllara ait olan bir defterde, Manavgat kazasında yer alan Sarılar'da 101 vergi mükellefinin iki eşit taksitte (ruz-ı hızır ve ruz-ı kasım) toplam 4.194 guruş yıllık *virgü* ödedikleri görülmektedir. Sorgun'da 24 mükellef 1.266 guruş, Ormana'da 24 mükellef 1.216 guruş, Seki'de 40 mükellef 2.160 guruş, Kızıldağ'da 48 mükellef 4.260 guruş, Çadarlık'ta 45 mükellef 3.956 guruş, Beydibenz'de 20 mükellef 1.878 guruş, Karabucak'ta 15 mükellef 1.064 guruş, Şeyhler'de 22 mükellef 1.676 guruş, Huma'da 39 mükellef 3.536 guruş virgü ödemekle yükümlüydü. Diğer yerleşim yerleriyle birlikte Manavgat halkının ödediği yıllık toplam *virgü* miktarı 68.915 guruşa ulaşıyordu (BOA, KK.d, 6018, t.y).

IV. İAŞE MESELESİ

Osmanlı döneminde Alâiye ekonomisi için öncelikli konulardan biri hububat ihtiyacının karşılanmasıydı. Hemen hemen tüm sancakta ekilebilir arazilerin azlığı nedeniyle çevre bölgelerden ulaşım imkânlarının elverişliliği çerçevesinde hububat temin edilmesi yoluna gidiliyordu. Sürecin detayları hakkında 19. yüzyılın ilk yıllarında Alâiye mutasarrıfının İstanbul'a gönderdiği bir yazıdan bazı bilgiler edinilmesi mümkündür. Mutasarrıfın verdiği bilgilere göre Alâiye'nin dağlık ve taşlık bir yer olması nedeniyle halkın tarımsal üretimi geçimlerine yetmemekte ve bu nedenle Alâiye, Düşenbe ve Manavgat kazaları ihtiyaç duyulan zahireyi Antalya ve Mısır taraflarından, Nevâh-ı Alâiye ve İbradı kazaları ise Yenişehir ve Bozkır kazalarından temin etmekteydi. Mutasarrıfın yazısından, Nevâh-ı Alâiye ve İbradı kazalarından zahire alımı için rutin olarak adam gönderildiği anlaşılmaktadır. 1817/8 yılında zahire alımı mümkün olmayınca konuyla ilgili emir verilmesi istenmiştir. Zahire Nezareti aracılığıyla yapılan incelemeye göre 1803/4 yılında yapılan düzenlemeye istinaden İstanbul dışında hiçbir tarafa zahire gönderilmemesi ve eğer ihtiyaç üzerine gönderilecekse bunun için ferman alınması gerektiği anlaşılmıştı. Emir isteği kendisine sunulan Padişah, bu yerlerde zahirenin bol olup olmadığının öğrenilmesini ve ona göre isteğin değerlendirilmesini talep etmiştir (BOA, HAT, 616/30306, 1233).

Padişahın iradesinden sonra konu zahire nazırı tarafından bilgi sahibi kişilere sorulmuş, bu bölgelerin verimli yerler olduğu ancak o yılın mahsulünün vasat düzeyde gerçekleştiği öğrenilmiş ve konu tekrar Sultana arz edilmiştir. Sultan bunun üzerine "*münasip miktarda zahire ihtirası için*" ilgililere emir yazılmasını talep etmiştir (BOA, HAT, 617/30409, 1233). Çıkan emirde ise "*bin kile buğday ve bin kile arpanın rayiciyle verilmesi ve ferman olmadan bir habbe bile satılmasından kaçınılması*" istenmiştir (BOA, HAT, 1545/32, 1234).

Alâiye iskelesi zahire trafiğinde önemli bir rol oynuyordu. Özellikle Alâiye merkezi ve sahil bölgesi ihtiyacı için Mısır ve Kıbrıs'tan getirilen zahire ön plana çıkıyordu (BOA, HAT, 514/25143,

1243). Ayrıca sahildeki farklı iskelelere gelen zahireden, gerektiği zaman alımlar yapıldığı da anlaşılmaktadır. 1822/3 yılında Alâiye'nin ihtiyacı için Kıbrıs'tan zahire alımına onay çıkmıştı (BOA, HAT, 616/30317, 1238). Aynı şekilde, Teke ve Hamid sancaklarından rayiciyle yeteri miktarda zahire temin edilmesine ve böylelikle 3 bin kile buğday ile 3 bin kile arpa satın alınmasına izin verilmişti (BOA, HAT, 619/30612, 1238).

1824/5 yılında Alâiye halkının ihtiyacı için Antalya iskelesinde mevcut buğdaydan kilesi altı guruş fiyat ile 10 bin kile ve Teke ve Hamit sancağı kazalarından da rayiciyle 5 bin kile arpa satın alınmasına onay verilmişti (BOA, HAT, 619/30610, 1240). İlgili yılda Alâiye'de zirai üretimin telef olması nedeniyle zahire gereksiniminin daha belirgin hale geldiği ve fiyatlarda aşırı artışların olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Antalya iskelesi sahasında bulunan Teke ve Hamit sancakları ürününden 4 bin kile buğday ile 2 bin kile arpa ve ayrıca Kıbrıs sahillerinden 6 bin kile buğday ve 3 bin kile arpanın rayiciyle mubayaası istenmiştir. Zahire Nazırı istek üzerine araştırma yaptırmış ve bölgede kıtlık ve pahalılık nedeniyle buğdayın kilesinin 8 ve arpanın kilesinin 4 guruşa alınıp satıldığı; iskelede ise 30 bin kile satılık buğday bulunduğu ve daha fazla beklemesi halinde mahsulün bozulabileceği belirlenmiştir. Ayrıca, bu zahirenin İstanbul'a naklinin zor olduğu ve İstanbul halkının yeni mahsule kadar ihtiyacının olmadığı anlaşılmıştı. Öte yandan Antalya iskelesinin arpa tertibi olmadığı için bu ihtiyacın Teke ve Hamit sancakları ürününden karşılanması uygun görülmüştü (BOA, HAT, 609/29909, 1240). Başka bir belgeden, aynı yıl için Kıbrıs adası mahsulünden 15 bin kile buğdayın alınması ve nakledilmesine izin verildiği anlaşılmaktadır (BOA, HAT, 615/30232, 1240).

Alâiye'nin zahire ihtiyacının etraf iskelelerdeki mahsulden karşılanması durumu ilerleyen yıllarda da geçerliliğini korumuştur. Örneğin buğdayın başka yerlere götürülmesinin yasak olduğu ve memleket içinde bir iskeleden diğerine yüzde yüz teminatla buğday taşınabildiği bir dönemde, Alâiye kazası ihtiyacı için Gülnar ve Taşucu iskelelerinden 7 ton buğdayın nakline izin verildiği görülmektedir (BOA, DH.İ.UM, 13/3, 1337).

Alâiye'nin tarımsal üretim yönüyle sınırlı potansiyeli, bölgede yetişen ürünlerin başka yerlere sevkini kontrol etmeyi gerektiriyordu. Nitekim 1807/8 yılında Alâiye sancağında üretilen veya yetiştirilen koyun, davar, bal, yağ ve sair zahirenin az olduğu ve ahalisine dahi yetmediği belirtilmekte ve dolayısıyla, bazı insanların ticaret bahanesiyle dışarıdan gelen muhtekirlere bu tür ürünleri yüksek bedelle satmalarının halkı zorluk içine düşürdüğü vurgulanmaktaydı. Osmanlı iç ticaret anlayışı bir bölgede üretilen ürünlerin o bölgenin ihtiyacı karşılanmadan başka yerlere sevkine kısıtlama veya izin getirdiği için, yöre halkı bu temelde bu tür girişimlerin engellenmesini istemişti. Neticede üretilen zahirenin dışarı çıkarılmayıp sancak içinde satılması yönünde emir verilmişti (BOA, C.İKTS, 10/458, 1233).

Alâiye'de iâşe için gösterilen tüm çabalara rağmen, bu konuda ciddi zorluklar yaşadığı ve hatta bazen insan kayıplarının bile olduğu anlaşılmaktadır. 1898/9 yılında Teke mutasarrıflığına ait bir yazıda Alâiye kazası halkından bazılarının *Hüdaî nabit* bitkiler toplayarak geçimlerini sağlamaya çalıştıkları ve bu esnada can kayıplarının yaşandığı belirtilmekteydi. Bu nedenle zor durumda bulunan kişilere verilmek üzere 3 bin kile yemeklik buğday yardımının yapılması ve ayrıca Mart ayı başlarında ekilmek üzere 5 bin kile tohumluk arpanın da ta'vizen (ödünç olarak) verilmesi ve bunların 15 Şubat'a kadar kazaya gönderilmesi istenmiştir (BOA, DH.MKT, 2166/37, 1316).

V. MALİ OLAYLAR VE VERGİLER

Alâiye ve çevresinden genel nitelikli vergilerin yanı sıra iktisadi faaliyetlerin türü ve hacmine göre farklı isimler altında vergiler toplanmaktaydı. Öşür, ağnam gibi vergiler her bölgeden alınıyordu, ancak Alâiye'nin coğrafi ve iklim özellikleri yönüyle farklılıkları nispeten dar bir bölgede farklı iktisadi faaliyetlerin doğmasına zemin hazırlamaktaydı. Bu durum vergilerin de tür ve miktar olarak değişmesine neden olmaktaydı. 1843/4 tarihli bir defterden Alâiye'de virgü, aşar, sülük saydiye, mürur tezkeresi gibi isimlerle 19.348 guruş vergi alındığı anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.d, 687, 1259). 1845/6 yılına ait bir vergi defterine göre, Alâiye'den kereste, kantar, ihtisap, zecriye; Nevâh-ı Alâiye'den damga-i culud, kantar ve kıl, palamut resmi; Manavgat'tan kereste ve kalyon; Senir-Düşenbe

kazasından kereste ve İbradı kazasından bac-ı pazar vergileri alınmaktaydı (BOA, ML.VRD.d, 1345, 1262). 1863/4 yılında ise Alâiye sancağından alınan kereste, sülük saydiye, kantar, yevmiye-i dökakin, bac-ı bazar-ı hayvan, damga-i culut, kıl ve bac-ı pazar vergilerinin mahallinde müzayede ile ihale edilmesi ve taksit bedellerinin nakden mal sandığına ödenmesi istenmişti (BOA, MAD.d, 7993, 1289).

Alâiye gümrüğü eski sayılabilecek vergi kaynaklarından biriydi. 1629/30 yılında Alâiye gümrük iskelesi ve çevresi mukataasının ihale bedeli 133.333 akçe idi (BOA, TS.MA.d, 2578, 1039). 1632/3 ve 1633/4 yıllarında da mukataanın aynı bedelle iltizam edildiği anlaşılmaktadır. İltizamlar bir miktar peşin ödeme taahhüdü ile Mart ayı başından geçerli olacak şekilde uygun görülen kişilere veriliyordu. Aynı tarihlerde Havas-ı hümayundan olan Manavgat hasları mukataası da yıllık 83.333 akçe karşılığında ihale edilmişti. 1625/6 yılında buranın iltizamını 250 bin akçe ile üç yıllığına alan kişi, 10 bin akçe peşin ve 3 bin akçe gulamiye bedeli ödemeyi taahhüt etmişti (BOA, TS.MA.d, 2578, 1039; BOA, TS.MA.e, 638/17; 1182).

Alâiye sancağında devletin tahsil ettiği temel vergilerden biri öşür idi. 1851/2 senesi için Alâiye kazasının öşrü, yerelde yapılan açık artırmayla taliplerine 320.063 guruş bedelle maktu olarak ihale edilmişti (BOA, İ.MVL, 241/8690, 1268). İhale bedelinin 1852/3 yılında evkaf aşar geliri dâhil, 354 bin guruş olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır (BOA, İ.MVL, 276/10725, 1269). Alâiye kazaları öşrünün 1854/5 senesi ihale bedeli 549.950 guruş olmuştu (BOA, MVL, 346/43, 1271). 1857/8 senesi için tüm sancakta öşür geliri 447.700 guruş olarak gerçekleşmişti (BOA, İ.DH, 407/26967, 1274).

Bölge halkının, özellikle de aşiretlerin temel geçim kaynaklarından olan küçükbaş hayvancılık, vergilendirilen faaliyetler arasındaydı. Verginin tahsil yönteminde zaman zaman farklılıklar ortaya çıkabiliyordu. 1863/4 yılında merkezden gönderilen bir emirde, halkın beslediği koyun ve keçilerin tamamen sayılarak kuzu ve oğlak hariç her bir baştan eskisi gibi 60 pare resim alınması istenmişti. Koyun sahiplerine verilecek matbu ödeme tezkereleri için de yirmişer pare tahsil edilmesi gerektiği belirtilmişti (BOA, MAD.d, 7993, 1289).

Bölgeden avarız türü olağanüstü vergilerin uzun süre alındığı anlaşılmaktadır. 1770/1 yılında Alâiye ve kazalarında 317 avarız hanesi bulunmakta ve bunların yıllık avarız ve nüzul bedeli toplamı 3.680 guruşa tekabül etmekteydi (BOA, AE.SMST.III, 289/23148, 1183). Avarız türü taleplerden bir diğeri kalyoncu bedeli idi. Donanmadaki askerlerin maaşlarını karşılamak için yapılan taksimat kapsamında her kaza kendi hissesine düşen askerinin maaşını kalyoncu bedeli olarak karşılamaktaydı. 1801/2 yılında bu ödeme kapsamında Akseki'de 20, Nefs-i Alâiye'de 24, Manavgat'ta 21, İbradı'da 11 ve Senir-Düşenbe'de 20 olmak üzere toplamda 86 kişiye denk gelen bir yükümlülük söz konusuydu. Donanmanın ihtiyacı için talep edilen bu kişiler için, kazalar bedel ödeme yoluna gidebiliyordu. Her kişi için verilmesi gereken bedel karşılığı 100 guruştur. 1800/1'de Alâiye livasından donanma-yı hümayun için 100 kalyoncu neferi istenmiş ve Akseki kazasının, kendi payına düşen 20 kişi için bedel ödeme teklifi uygun görülmüştü. Öte yandan bu ödemeye ilaveten mevacic bedeli de alınmaktaydı. 1801/2 yılında bu kapsamda tahsil edilen toplam tutar 12.365 guruşa varmıştı (BOA, C.BH, 208/9735, 1215; BOA, C.BH, 170/8015, 1216). Alâiye kazalarının avarız türü vergiler kapsamında hassa tavukçubaşılığı için 3.680 guruş ödediği de anlaşılmaktadır (BOA, C.SM, 90/4528, 1235; BOA, C.SM, 117/5860, 1225).

Alâiye kazalarından varidat-ı rüsumiye vergisi de alınmaktaydı. 1852/3 senesinde varidat-ı rüsumiye bedeli, sarraf kefaleti ile 67 bin guruş karşılığında taliplilerine ihale edilmişti (BOA, İ.MVL, 271/10445, 1269). Bu resmin ihale bedeli 1853/4 senesinde 78.121 guruş, 1854/5 yılında ise 12.129 guruş zam ile 90.250 guruş olarak gerçekleşmişti. Bu ihalede yer alan bilgilere göre Alâiye'den bac-ı bazar-ı hayvan ve keyl-i bazar adıyla düşük miktarlarda başka vergiler de alınmaktaydı (BOA, İ.MVL, 335/14450, 1271).

1857/8 yılında Alâiye sancağının sülük saydiye bedeli 1.200 guruş ile Abdurrahman isimli kişiye ihale edilmişti (BOA, İ.DH, 390/25803, 1274). 1858/9 senesinden sonra Alâiye ve İçel sancaklarında tütünden, gümrük ve ruhsatiye alınmasına karar verilmişti (BOA, İ.MVL, 413/18029, 1275). 1858/9 yılında Konya eyaletinde olduğu gibi İçel ve Alâiye sancaklarına da tütün vergisinin getirilmesi halinde ilave gelir sağlanacağı belirtilmişti (BOA, A.}MKT.MVL, 105/71, 1275).

Cizye bu bölgede gayrimüslim nüfusun azlığına bağlı olarak nispeten düşük çaplı bir vergi kaynağı idi. 1846/7 senesinde Alâiye'de (15 ala, 118 evsat, 145 edna) toplam 278 ve İbradı'da (1 evsat,

1 edna) toplam 2 cizye mükellefi bulunmaktaydı. Bunlardan elde edilen toplam vergi hasılatı 6.660 guruş olmuştu (BOA, ML.VRD.CMH.d, 744, 1263).

Alâiye muhassıllığına ait gelir ve giderlerin incelenmesiyle merkezi devletin topladığı vergiler hakkında bazı tespitler yapmak mümkündür. Tablo 2’de görüldüğü üzere 1845’li yıllarda devlet buradan emanet yoluyla veya ihale yöntemiyle bazı vergiler tahsil etmekte ve muhassıllık bünyesinde çeşitli harcamalar gerçekleştirmektedir. Öşür ve varidat rüsumu maktu olarak ihale olunurken, varidat hasılatı emanet yoluyla idare ediliyordu.

Tablo 2. Alâiye Muhassıllığındaki Kazalardan Tahsil Edilen Gelirler (1845/6, Guruş)

	Kayıtlı Virgü	Cizye	Öşür ve Varidat Rüsumu	Varidat Hasılatı ve Diğerleri	Toplam
Alâiye	192.858	6.780	171.860	48.423	419.921
Nevâh-ı Alâiye	165.937	-	104.640	600	271.177
Senir-Düşenbe	168.576	-	51.157	300	220.033
Manavgat	69.571	-	36.310	300	106.181
İbradı	67.761	-	30.365	4.400	102.526
Aşiretler	56.495	-	-	-	56.495
Toplam	721.198	6.780	394.332	54.023	1.176.333

Kaynak: (BOA, ML.MSF.d, 7179, 1262).

Defterdeki bilgilere göre bölgede 1.176.333 guruşluk devlet gelirinun 56.665 guruşu mahallinde (yerelde) ihale edilmekteydi. Bunların dışında yıllık 10.795 guruşa denk gelen mürur tezkeresi aidatı da bulunmaktaydı. Son olarak Alâiye mutasarrıflığındaki kazalardan Maliye Hazinesince ihale edilen kereste ve ihtisap resmi kapsamında 57.540 guruş tahsil edildiği görülmektedir (BOA, ML.MSF.d, 7179, 1262).

Daha önce belirtildiği gibi bölgede yaşayan aşiretler de devlete bazı vergiler ödüyordu. Aşiretlerin ödediği vergilerde, yer değiştirmeye bağlı olarak, zaman zaman karışıklıklar veya anlaşmazlıklar ortaya çıkabiliyordu. Genellikle aşiretler nerede ikamet ediyorsa orada vergi ödemekteydi. 1860/1 yılında Alâiye sancağına bağlı Manavgat kazasında ikamet eden Hacı Karalı aşireti, koyunları için verdikleri vergiyi Teke mal sandığına ödemeleri nedeniyle bir karışıklık yaşanmıştı. Aşiretin Teke sancağında 174 hanesi olduğu ve 1860/1 senesi sayım mevsiminde Teke sancağında bulunan 50 hanede 3.624 baş koyun ve keçinin sayıldığı belirtilmiş ve bunun bedeli olarak 5.436 guruş vergininin Teke sandığına teslim edildiği bildirilmiştir (BOA, İ.MVL, 467/21136, 1278).

Mükelleflerin hal ve tahammüllerine göre yüklenen yıllık virgü miktarının dağıtımında 1850'lere doğru Alâiye kazaları arasında bir anlaşmazlık yaşanmıştı. Tablo 3’te görüldüğü üzere aşiretler de dâhil olmak üzere kaza halklarına virgü miktarı belli esaslara göre dağıtılmıştı. En az miktar İbradı hissesine düşmüştü. Bazı masrafların gerekçe gösterilmesi ile 1.115 haneden ibaret olan Senir-Düşenbe kazası hissesine hane başına 151 guruş ilave edilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak kaza halkının bunu kaldıracak durumu olmadığı belirtilerek, bu meblağdan 30 bin guruşa yakın bir kısmın indirilmesi uygun bulunmuş ve bu meblağ, ittifakla diğer kazalara yüklenmiştir (BOA, A.}MKT, 180/73, 1265). Bunun üzerine İbradı kazası halkı hükümete dilekçe vererek, vergi dağıtımında kendilerine getirilen ilave yüke karşı itiraz etmişlerdir. Gerekçe olarak diğer kazaların ekonomik açıdan kendilerinden daha iyi durumda olması gösterilmişti. Onlara göre Düşenbe-Senir kazası, arazisi geniş, verimli, ticareti ve kazancı olan bir yerdi. Alâiye merkezi de yine arazisi geniş, deniz ve iskeleye sahip bir ticaret mevkii idi. Bu nedenle buralar mamur ve zengin yerlerdi. Diğer kazaların da ticaret ve ziraatları iyi durumdaydı. Ancak İbradı kazası bütünüyle taşlıktı ve arazileri kıt olduğu için iaşeleri tamamen başka yerlere bağlıydı. Öyle ki halktan Bursa ve İzmir’de hamallık ve ırgatlık edenler mevcuttu (BOA, A.}MKT, 173/72, 1265).

Tablo 3. Alâiye Muhassılığında Bulunan Kazaların Vergi Miktarı (1848/9, Guruş)

	Halka Yüklenen	Aşiretlerin Payı	Toplam
Alâiye merkezi	192.858	13.465	206.323
Nevâh-ı Alâiye	165.936	-	165.936
Senir-Düşenbe	168.576	18.650	187.226
İbradı	67.761	-	67.761
Manavgat	69.571	22.881	92.452

Kaynak: (BOA, A.}MKT, 180/73, 1265).

1846/7 yılı rakamları şöyleydi: Alâiye: 205.818, Nevâh-ı Alâiye: 165.937, Senir-Düşenbe: 187.226, Manavgat: 92.691, İbradı: 67.762 (BOA, ML.VRD.d, 1644, 1263).

Bu yazışmalar devam ederken, İbradı kazasından bazı kişilerin vergi artışını kabul etmeyerek halkı isyana davet ettiği ve talepleri karşılanmazsa ayaklanacaklarını belirttikleri anlaşılmaktadır. Babiali, bu kişilerin 3 aylığına Niğde, Isparta ve Burdur gibi yerlere sürülmesini ve diğer bir kişinin ise Alâiye merkezde üç ay süreyle pranga cezasına çarptırılmasını kararlaştırmıştır (BOA, A.}MKT, 180/73, 1265).

VI. EKONOMİK YAPI

VI.I. Tarım-Hayvancılık

Alâiye bölgesindeki coğrafi koşullar nedeniyle sınırlı bir tarımsal potansiyel olduğu söylenmişti. Bu durum bölge halkının çeşitli dönemlerde başka yerlere ya da memleketlere gidip kazanç sağlama uğraşlarına zemin hazırlıyordu. 20. yüzyıl başlarında bile Ermenek, Alâiye ve sair yerlerin halkından birkaç bin kişinin her yıl hasat vaktinde izinsiz şekilde Aydın vilayetine gittiği belirtilmekteydi (BOA, DH.MKT, 2276/72, 1317). İbradı kazası taşlık bir yer olduğu için halkın çoğu memurlardan veya taşrada ticaretle geçimini sağlayan kişilerden oluşmaktaydı (BOA, İ.DH, 1147/89452, 1306).

Alâiye sancağında sınırlı da olsa coğrafi ve iklim özelliklerine göre çeşitli ürünler yetiştiriliyordu. Sancak ölçeğinde bakılırsa tahıl ürünleri (arpa, buğday, çavdar, vs.), susam, keten tohumu, çeltik, pamuk, üzüm, meyve-sebze, ceviz, badem, incir, keçiboynuzu ve soğan gibi mahsullerin öne çıktığı söylenebilir (Özkan, 2021: 74). Ancak ürünlerin tür ve miktarları sancak içinde farklılık gösteriyordu. Aşar kayıtlarından hareketle bölgenin tarımsal durumu daha detaylı bir şekilde ortaya konabilir. Aşar 1/10 oranıyla alınan bir vergi olduğu için, toplam yıllık üretim miktarını ürün tahsil rakamlarının on katı olarak düşünmek mümkündür.

Tablo 4. Alâiye Sancağı Aşar Hasılatı (1841/2)

Ürün\Kazalar	Alâiye merkez	Nevâh-ı Alâiye (Akseki)	Senir-Düşenbe	Manavgat	İbradı	Toplam Ürün	Bedeli (Guruş)	Toplam Ürün* (10 katı, kg)
Buğday (Kile)	3.361,5	2.603,5	895	1.152,5	1.089,5	9.102,0	138.982,0	2.335.482,18
Melez (Kile)	1.315	126	-	-	310	1.751,0	21.011,0	449.289,09
Arpa (Kile)	2.172,5	311	320	245	240	3.288,5	31.627	843.796,22
Susam (Kile)	284	30,0	324	195	-	833	26.912	213.739,47
Bakla, Burçak vs. (Kile)	949	63,5	6	1,5	56,5	1.076,5	9.324	276.219,14
Çekirdekli Pembe (Kıyye)	5.102,5	-	2.048,5	-	-	7.151	14.302	91.675,82
Muhallec (Kıyye)	993	829	1.559	1.268	-	4.649	26.752	59.600,18
Pekmez-i Yaylak (Kıyye)	14.745	12.975,5	4.118,5	-	-	31.839	21.512	408.175,98
Pekmez-i Sehl (Kıyye)	20.210	-	-	-	-	20.210	8.236	259.092,2
Üzüm ve İncir (Kıyye)	14.241,5	3.137	2.223,5	-	-	19.602	14.264	251.297,64
Soğan (Kıyye)	9.377,5	5.081	5.362	-	-	19.820,5	4.252	254.098,81
Soğan Tohumu (Kıyye)	1.335	-	735,5	-	-	2.070,5	834,5	26.543,81
Sarımsak (Kıyye)	211,5	36,5	122	-	-	370	185,5	4.743,4
Ceviz (Kile)	101	78	14	-	-	193	1.387	49.521,87
Bal (Kıyye)	734,5	247	160,5	71	-	1.213	3.270,5	15.550,66
Ham İpek Kozası (Kıyye)	280,5	-	-	-	-	280,5	2.242,5	3.596,01
Börülce ve Fasulye (Kile)	22,5	11,5	122	15,5	-	171,5	1.992	44.005,19
Tütün (Kıyye)	307	73	336	136	-	852	3.116	10.922,64
Harnup (Kıyye)	4.231,5	-	450,5	-	-	4.682	1.343	60.023,24
Diğer Harnup (Kıyye)	3.350	-	-	-	-	3.350	545	42.947
Boyalı Üzüm (Kıyye)	209,5	-	-	-	-	209,5	261,5	2.685,79
Nohut (Kile)	-	3,5	-	-	34,5	38	567	9.750,42
Badem (Kile)	-	10	-	-	-	10	102,5	2.565,9
Erzen (Kile)	5,5	128	295	35,5	4,5	468,5	4.997	120.212,42
Yaş Üzüm (Kıyye)	-	10.549	-	-	-	10.549	2.110	135.238,18
Zeytin (Kile)	55	-	-	-	-	55	552,5	14.112,45
Armut (Kıyye)	-	32,5	-	-	-	32,5	8	416,65
Zeytin Yağı (Kıyye)	-	-	12,5	-	-	12,5	62,5	160,25
Toplam	-	-	-	-	-	-	340.751	-

1 kıyye (Standart) = 1,282 kg; 1 Kile (Standart) = 25,659 kg.
*Toplam ürün miktarı kiloya çevrilerek, 10 kat olarak hesaplanmıştır.

Kaynak: (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Tablo 4'ten hareketle sancak genelinde ürün çeşitliliği ve yıllık üretim miktarının bir hayli farklılık gösterdiği söylenebilir. Sadece bazı hububat ürünleri (buğday, arpa, burçak, erzen) tüm kazalarda yetiştirilmektedir. Alâiye kazasının hububat potansiyeli diğerlerine göre daha yüksektir. Tüm sancak itibarıyla bakıldığında hububat dışında pamuk, pekmez, üzüm, incir, soğan, harnup (keçiboynuzu) ve yaş üzüm gibi ürünlerin üretimi nispeten önemli miktarlara ulaşmaktadır. Bunun dışında kalan bazı meyveler ile tütün, ceviz ve bal gibi ürünlerin miktarları daha düşük seviyelerde kalmıştır (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Kazalara göre bir değerlendirme yapılacak olursa en yüksek üretim potansiyelinin Alâiye merkez kazasında olduğu söylenebilir. Üretim rakamlarının sadece toprak miktarıyla değil aynı zamanda

nüfusla ilişkili olduğu düşünülürse, merkez kazanın diğer kazalardan farkı daha kolay anlaşılabilir. Alâiye merkezde Tablo 4'te yer alan ürünlerden pek çoğunun yetiştirildiği ve hububat yanında özellikle pekmez, harnup, üzüm, incir, soğan ve bal üretiminin nispeten önemli olduğu görülmektedir. Zeytin, boyalı üzüm ve ham ipek kozasının tüm kazalar içerisinde sadece Alâiye merkezde yetiştirildiği anlaşılmaktadır (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Nevâh-ı Alâiye (Akseki) kazası bir miktar hububat dışında üzüm, incir, soğan ve tütün üretimiyle dikkat çekmektedir. Beş kaza içinde vergiye konu olacak miktarda armut ve badem sadece burada yetiştirilmekteydi. Bu kaza için dikkat çeken en önemli husus yaş üzüm miktarının yüksek boyutta olmasıdır. Nitekim vergi miktarının on katını alırsak yıllık 135 ton civarında bir üretimin gerçekleştirildiği söylenebilir. Ayrıca bal ve pekmez üretim rakamlarının da nispeten yüksek olduğu dikkatten kaçmamaktadır (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Senir-Düşenbe bölgesinde buğday, arpa ve erzen gibi tahıl ürünleri dışında, çekirdekli penbe ve muhallec gibi pamuk türü ürünlerin nispeten önemli miktarlarda yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Ürün çeşitliliği açısından bakılırsa, buranın Alâiye merkezden sonra en fazla öne çıkan bölge olduğu söylenebilir. Pekmez, üzüm, incir, soğan, sarımsak, bal ve harnup gibi ürünlerin yıllık üretim miktarı oransal olarak daha yüksek durmaktadır. Tütün ve fasulye üretimi yönüyle de Senir-Düşenbe bölgesinin öne çıktığı görülmektedir (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Manavgat bölgesi, tarımsal üretim potansiyeli yönüyle yukarıda belirtilen üç kazaya göre daha zayıf kalmıştı. Kaza nüfusunun seyrekliği ve bölge halkının ağırlıklı olarak göçebe tarzı bir hayat sürmesi bunda etkili olmuş gözükmektedir. Buğday, arpa, susam, muhallec, bal, tütün ve erzen bölgede yetiştirilen başlıca ürünlerdi (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Tarım açısından tüm sancak içerisinde en dezavantajlı bölge İbradı idi. Burada vergiye konu olacak düzeyde sadece buğday, melez, arpa, bakla-burçak, nohut ve erzen üretilmekteydi. İbradı'nın bu durumu esas itibarıyla arazi yapısından kaynaklanıyordu (BOA, ML.VRD.d, 202, 1257).

Alâiye'nin tarım tarihi açısından, 1860'lardan sonra bölgede yeni ürünlerin yetiştirilmesi veya var olanların geliştirilmesi yönünde gerçekleştirilen faaliyetler, dikkat çekici bir girişim olarak görülebilir. Bu ürünlerden biri pamuktu. 1866/7 yılında tüm ülkede pamuk üretimini teşvik etme çabaları kapsamında mevcut durumun tespiti için çeşitli yazışmalar yapılmıştı. Bu kapsamda Alâiye'de pamuk ziraatı hususunda Alâiye Meclisi tarafından Konya Valiliğine bilgi verildiği anlaşılmaktadır. Bu yazının amacı ülkede, Amerikan pamuğu yetiştirilebilecek yerlerin tespiti ve buralar için ne kadar tohumluğa ihtiyaç duyulacağını saptanmasıydı. Valiliğe gönderilen yazıda Alâiye livası halkının birkaç seneden beri arazilerine ruz-ı hızır (6 Mayıs) önce eski usullere göre saban denilen alet ve çift öküzleriyle haylice pamuk ekimi yaptıkları, eski yıllara nazaran daha fazla mahsul elde ettikleri ve yıllık tahminen 40-50 bin kıyye pamuk üretildiği belirtilmişti. Ayrıca bu yıl daha fazla tohum ekiminin hedeflendiği ifade edilmişti. Alâiye livasında, geniş bir sahil bandının olması ve iklimin aşırı soğuk olmaması nedeniyle pamuk ziraatından, halkın epeyce faydalandığı ve seneler geçtikçe ilerleme kaydedilmesinin beklendiği vurgulanmıştı. Konya Valiliğinin yazısında ise Konya bölgesi toprağının barid (soğuk, sert) olduğu, oysa Amerikan tohumunun sıcak topraklarda yetiştiği bilgisine yer verilmişti (BOA, A.}MKT.MHM, 357/95, 1283).

Geliştirilmeye çalışılan diğer bir ürün zeytindi. 1867/8 yılında Alâiye Kaymakamı sancak ve civarında pek çok yabancı zeytin ağacının bulunduğunu ve bunların işlenerek imar ve terbiyelerinin sağlanmasını önermişti. Sancakta birbirinden uzak yerlerde, taşlık ve boş mahallerde bu tür ağaçlar bulunduğu da belirtilmekteydi. Hükümetin, bu öneriye, mevcut imkânlar nedeniyle o an için bir şey yapılamayacağı yönünde bir cevap verdiği anlaşılmaktadır (BOA, MVL, 719/135, 1284).

20. yüzyıl başlarında Alâiye'de Hamdullah Emin tarafından yeni ürün yetiştirme çabaları doğrultusunda önemli girişimler gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Hamdullah Emin'in merkeze ulaşan bir yazısında, Alâiye gibi taşlık ve fakir bir beldede karabuğday ekiminden başarılı sonuçlar alındığı belirtilmekteydi. Şöyle ki üç dört yıldır karabuğday ziraatını takip eden H. Emin, Alâiye'de denizden takriben bin metre yükseklikte olan bir tarlaya bir miktar karabuğday ekerek bire yirmi iki verim aldığını ve böyle bir bereketin halkı ümitlendirdiğini ifade etmişti. Yazıda ayrıca bu yıl daha farklı rakımlarda (denizden 5, 10, 300, 600, 800, 1100, 1200 metre yükseklikte) deneme ekimleri yapmak için girişimde bulunulduğu da belirtilmişti (BOA, BEO, 2213/165914, 1321). Başka bir belgede Hamdullah Beyin

Avrupa'dan Alâiye'ye getirtip yetiştirdiği sarazen (صارازن) isimli zahireden ve yine burada mevcut iken bir süredir bakılmayarak mahvolma derecesine gelen ve kendisi tarafından yeniden yetiştirilen *gayet nefis* siyah üzümünden bir miktarın kutulara konarak posta yoluyla gönderildiği belirtilmişti (BOA, Y.PRK.UM, 48/46, 1317). Orman, Maadin ve Ziraat nazırının, Hamdullah Beye tarımın geliştirilmesi uğruna harcadığı mesai nedeniyle gümüş ziraat madalyası verilmesi önerisi kabul edilmiştir (BOA, BEO, 1449/108660, 1317).

Benzer çabalara kazalarda da rastlandığı söylenebilir. 1900/1'de Akseki kazasında mevcut zeytin ağaçlarının aşılarak meyve verecek hale getirilmesini sağlamak adına bir süre öşür muafiyeti getirilmesi istenmiştir (BOA, ŞD, 1743/8, 1318).

Eski dönemlerden beri Alâiye sancağına bağlı kaza ve köylerde koyun, kuzu, oğlak ve keçilerden adet-i ağnam vergisinin alınması, buralarda belli bir küçükbaş hayvancılık potansiyelinin varlığına işaret etmektedir (BOA, C.ML, 284/11651, 1133). Aynı çerçevede devletin ihtiyacı için Rumeli'den yeterince koyun temin edilememesi üzerine Alâiye'den 500 koyun tedariki yönünde emir verilmesi de bu tespiti destekler niteliktedir (BOA, C.AS, 749/31530, 1221).

VI.II. İmalat Faaliyetleri

Alâiye merkez ve civar kazalarda kirpas diye bilinen bir kumaşın imal edildiğine dair arşiv kayıtları bulunmaktadır (BOA, C.ML, 108/4760, 1210). 1814/5 tarihli bir dilekçede Alâiye ve çevresinde kirpas damga resmi ve ipek mizanının, 40 guruş mal ve 100 guruş muaccelle ile ihalesi talep edilmektedir. Her 20 zirâ'dan ikişer pare damga resmi alınırken, ipek resmi diğer yerlere göre tahsil edilmekteydi. Ayrıca her yıl istikrarlı bir şekilde tahsilat yapılmadığı ifade edilmekteydi (BOA, C.ML, 236/9893, 1230). Bu bilgiler, bölgede hem kirpas hem de ipek imalatının küçük çaplı olduğunu düşündürmektedir. Nitekim belgelerde Alâiye'nin dağlık ve taşlık bir bölge olduğu, Akseki kazasından buraya kirpas geldiği, damgalama işleminin Akseki'de gerçekleştiği ve damgasız kirpas gönderilmediği belirtilmektedir. Bu doğrultuda, damgalama işleminin üretim yapılan bölgede gerçekleştiği düşünülürse, o zaman ihale bedelinden yola çıkılarak düşük çaplı bir üretim olduğu yorumu yapılabilir. Öte yandan bölge halkının elindeki ipek bahçelerinin de *külliyetli* olmadığı ifade edilmektedir (BOA, C.ML, 113/5045, 1231).

1843/4 yılında Alâiye merkezde Antalya, Isparta ve Kıbrıs'tan gelen boyacı, duvarcı, kuyumcu ve marangoz gibi kalfa veya çırakların; İbradı'da ise bohçacı ve kuyumcu gibi meslekleri olan kişilerin ikamet ettiği belirtilmektedir (BOA, NFS.d, 3363, 1259). Buradan hareketle en azından zaruri nitelikte bazı zanaatların ya da imalat faaliyetlerinin bölgede icra edildiği söylenebilir.

Alâiye iskelesi civarında beş gözden oluşan kâgir bir tersane bulunduğu ve kumsal mahallerde bazı tüccar ve sair kişiler adına gemi türü araçlar inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu gemilerden uzunluklarına göre bir vergi alınmıyordu. Tersane mahallinin gerektiği zaman Tersane-i Amire tarafından kullanılması da mümkündü (BOA, İ.MVL, 422/18516, 1276). Alâiye'de inşa edilen gemilerin sahiplerine *sened-i bahri* adıyla bir belge verilmekte ve gemiler, liman defterlerine kaydedilmekteydi. Bu kayıtlardan, bazı gemilerin hisseli olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır (BOA, A.}DVN, 160/19, 1277). Arşivde bu tür kayıtların zenginliği bize özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısı için bölgede geniş bir gemi inşa faaliyetinin mevcudiyetini düşündürmektedir.

VI.III. Ticaret

Alâiye, sahip olduğu coğrafi konumu nedeniyle eski dönemlerden beri Akdeniz ticaretinde önemli limanlardan biri olmuştur. Heyd orta çağda Alâiye'yi gerçek bir ticaret şehri olarak nitelendirmekte ve buraya Mısır, İskenderiye ve Suriye'den çok sayıda tüccarın geldiğini ve Mısır'ın kereste ihtiyacının buradan sağlandığını belirtmektedir (Heyd, 2000: 611). Şehir bu özelliğini yıllar boyu korumuş gözükmektedir. Çünkü farklı dönemlerde tüccarların Alâiye limanından İskenderiye ve Mısır'a odun ve kereste götürdüklerini gösteren belgeler bulunmaktadır (BOA, A.}MKT.MVL, 105/24, 1275). Öte yandan 1630/1'li yıllarda Alâiye gümrük mukataasının yıllık 133.333 akçeye ihale edildiği dikkate alınırsa, burada hatırı sayılır bir ticaret hacminin var olduğu söylenebilir (BOA, TS.MA.e, 638/17,

1182). Aslında Mısır ve Suriye limanlarına sadece Alâiye'den değil, Antalya-İçel arasındaki tüm limanlardan, başta kereste olmak üzere çeşitli eşyaların ihraç edildiğini söylemek daha yerinde olur (BOA, A.}MKT.MVL, 141/90, 1278).

Alâiye ve Manavgat taraflarında dokunan kirpasın Seydişehir pazarına satılmak üzere gönderildiği anlaşılmaktadır (BOA, C.ML, 275/11312, 1235). Genel bir ifadeyle bölgenin kara ticaretinde Akseki-Seydişehir hattı önemli bir rota olarak öne çıkmaktaydı.

19. yüzyıl ortalarına ait bir cizye defterinde, evrak alması gereken vergi mükelleflerinden 47 kişinin başka mahallerde olduğu belirtilmektedir. Bunun nedeni bazı kişilerin ticaret amacıyla Antalya, Ermenek, Karaman, Finike, İskenderiye, Bozkır ve Konya gibi yerlerde bulunmasıydı (BOA, C.ML, 521/21293, 1259). Bütün bunlar Alâiye'deki Rum nüfusun tüccar eğilimli bir topluluk olduğunu göstermektedir. Öte yandan Alâiye tüccarlarının İstanbul'dan mal getirdiklerine dair çok sınırlı bilgiler de bulunmaktadır. Örneğin 1841/2 yılında İstanbul'dan 405 adet camus cildi alındığı belirtilmektedir (BOA, C.ML, 401/16458, 1257).

Alâiye'de ticaretin zaman içinde gösterdiği hızlı gelişmeye bağlı olarak sancak merkezinde bir ticaret meclisinin kurulması gündeme gelmişti. Yürürlükteki Ticaret Kanunu hükümlerince, kurulacak meclisin tüm memurları tüccarlar tarafından; reis, daimi üyeler ve kâtipler ise hükümet tarafından tayin ediliyordu. Ancak geçici üyelerin muteber tüccarlar tarafından atanması gerekiyordu. Konuyla ilgili olarak kaymakamla görüşmeler yapılmış ve neticede, halktan Hacı Efendi-zade Mehmet Efendi'nin 500 guruş maaşla ticaret mahkemesi reisliğine, Raşit Efendi'nin 250 guruş ve Hacı Nikola'nın 150 guruş maaşla daimi üyeliğe tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca 100 guruş maaşla bir kâtip görevlendirilmiş ve tüccarların atadığı Hüseyin ve Şerif Ali ağalar ile Ali Efendi-zade Mehmet Efendi ve Köseoğlu Sevanik geçici üye olarak belirlenmiştir. Tercümana gerek duyulmazken, 80 guruş maaşla 2 mübaşire ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Nihayetinde Meclisin kurulması 26 Nisan 1861 (15 Şevval 1277) tarihli padişah onayı ile resmîyet kazanmıştır (BOA, İ.DH, 471/31556, 1277). 1874/5 yılında Alâiye ticaret mahkemesi reisi Mehmet Nuri Efendi görevinden alınmış ve yerine Mehmet Efendi tayin edilmiştir (BOA, İ.DH, 688/48067, 1291).

VI.IV. Ormancılık ve Madencilik

Alâiye'nin de içinde yer aldığı Mersin-Antalya bölgesi, Osmanlı döneminde özellikle Mısır'ın kereste talebinin karşılanmasında öne çıkmaktaydı. Gemi veya köprü inşası gibi çeşitli ihtiyaçlar için yapılan bu talepler, kereste ihracatının bölgenin iktisadi hayatı için önemini göstermekteydi. 1812/3 yılında Mısır'da inşa edilecek iki büyük kemerli köprü (kantara) için gerekli olan kızaklık kerestenin Antalya, Alâiye ve Taşucu taraflarından temin edilmesi ve gerekli masrafların Mısır valisi tarafından karşılanması istenmiştir (BOA, C.NF, 46/2299, 1227). 1845/6 yılında da benzer bir talebin yapıldığı görülmektedir (BOA, C.NF, 43/2131, 1262). Antalya ve Manavgat iskelelerinden Mısır ve İskenderiye'ye yapılan odun ihracatının ilerleyen yıllarda da önemini koruduğu anlaşılmaktadır (BOA, BEO, 1410/105677, 1317).

Madencilik faaliyetleri bölgede özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hareketlenmeye başlamış gözükmektedir. 1860'larda bölgede bakır, demir, altın, gümüş ve kurşun gibi madenlerin keşfedildiğine dair bilgiler vardır. Bu madenlerden 100 kıyye hesabıyla 2 kırattan 5 kırata kadar altın, 20 dirhemden 22 dirheme kadar gümüş, 35 kıyyeden 72,5 kıyyeye kadar kurşun ortaya çıktığı ve bunların imalat açısından zengin olduğu belirtilmekteydi. Bu madenlerin ve oralarda olabilecek diğer madenlerin işlenmesi için gerekli adımların atılması önemli görülüyordu. Bu çerçevede bir kişinin keşif için görevlendirilmesi, imalat maliyetlerinin belirlenmesi ve kârlı bir durum varsa gerekli adımların atılması uygun görülmüştü (BOA, İ.MVL, 458/20543, 1278). Bu doğrultuda keşfedilen kurşun ve demir madenlerinin muayenesi için görevlendirilen Aziz Efendi'ye 1.000 guruş maaş tahsis edilmiş ve dolaşacağı mahallerde kendisine refakat etmek üzere bir kişi görevlendirilmiştir. Bu kişinin ve beygirinin ücreti mal sandığından karşılanacaktı (BOA, İ.MVL, 462/20794, 1278).

1907/8 yılında Alâiye'ye bağlı Bolarlı köyünde bir adet kurşun madeni bulunmuştu. 1.950 cerib (kenarları altmışar arşınlık, kare şeklinde bir alan ölçüsü) arazinin bu amaç için kullanılması ve her cerib için 10 guruş resm-i mukarrer ile birlikte yüzde 5 resm-i nisbi ve bir defaya mahsus da ferman harcı

olarak 150 Osmanlı altını alınması istenmişti (BOA, Y.A.RES, 154/3, 1326). Buranın işletilmesi için istenen koşullara bakıldığında, özel girişimcileri madencilğe teşvik edecek bir ortamın olmadığı izlenimi doğmaktadır. Öte yandan 1911/2 yılında Manavgat'ta bir krom madeninin işletmeye açıldığı anlaşılmaktadır (BOA, ŞD, 1239/37, 1330).

Arşiv belgelerinde bölgede eski sikkelerin bulunduğu dair bilgiler de mevcuttur. 1861/2 yılında Alâiye'ye bağlı Göngele köyü halkından Çoban Ahmet'in eşinin koyun otlatırken bin adet eski eser (sikke) bulduğu iddia edilmiştir. Kendisine bu durum sorulduğunda, belirtilen miktarda değil sadece bir avuç kadar sikke bulunduğunu belirtmiştir. İnceleme sonucunda, gösterilen mahallerden 19 adet sikke çıkarıldığı anlaşılmıştır. 99 dirhem ağırlığındaki meskûkâtın bedeli olarak, dirhemi 112 pareden 272,5 guruş ödenmiştir. Alâiye Meclisi aracılığıyla ilgili kişiler tutuklanmış, ancak bu durum kanuna uygun bulunmamıştır. Çünkü yürürlükteki kanunda, bu tür eski eserleri bulanların, beşte birini beytülmale vermesi gerektiği ve kalan kısmın kişiye ait olduğu vurgulanmış, ilgili bedelin teslimiyle kişilerin bırakılması gerektiği belirtilmiştir (BOA, İ.MVL, 458/20543, 1278).

Madencilik faaliyetleri kapsamında bölge için önemli sayılabilecek konulardan biri Bozkır madeninde çıkarılan kurşunun İstanbul'a taşınması meselesiydi. Alâiye iskelesi nakliye için temel üs konumundaydı. Sürecin bir ayağı, madendeki kurşunun kara üzerinden develerle iskeleye taşınmasıydı. Daha önce belirtildiği gibi bu işte Karaman, Alâiye ve İçel'de bulunan Yörük grupların önemli katkıları oluyordu. 18. ve 19. yüzyıla ait belgelerden kurşun taşıma işinin, civar kazalara dağıtıldığı anlaşılmaktadır. 1782/3 yılında Alâiye ve İçel'in taşınması gereken kurşun miktarı kırk beşer bin kıyye idi (BOA, C.DRB, 62/3057, 1196; BOA, C.DRB 57/2820, 1198). Taşınacak miktar, üretime ve İstanbul'da cephanenin talebine göre farklılaşabiliyordu. 1781/2 yılında iskeleye 115.047 kıyye kurşun nakledilmişti (BOA, C.AS, 893/38432, 1196). 1783/4'te madendeki yaklaşık 80 bin kıyye kurşunun iskeleye taşınması için Alâiye, Nevâh-ı Alâiye, Manavgat ve Senir-Düşenbe kazaları halkının, hisselerine düşen miktarı develerle naklettikleri ifade edilmiştir (BOA, C.DRB, 51/2508, 1198).

1786/7 yılı itibarıyla Konya, Karaman ve Alâiye çevresindeki 15 adet kazanın kurşun nakli için deve sağlama mecburiyeti vardı. Söz konusu yıl için madende mevcut olan 153.400 kıyye kurşunun bir an önce taşınması gerekiyordu. Karaman ve Alâiye mutasarrıflarına yazılan hükümdede, Kaklı, Saiteli ve Lâdik kazalarının yükümlülüğünü yerine getirdiği; Yenişehir kazası hissesine 904, Bozkır hissesine 650, Kıratlı kazası hissesine ise 650 kıyye isabet ettiği ve birkaç gün içinde taahhütlerini gerçekleştirecekleri belirtilmektedir. Yine Aladağ, Göçükır, Belviran, Berloganda kazaları halkı birkaç güne kadar taşıma taahhüdü vermiş; Okuhan ve Dendi kazaları ise 2.500 kıyye taşıma mecburiyetinin bedelini ödemişti. Akşehir kazası, kendi hissesi olan 895 kıyye kurşunun taşıma bedelini (90 guruş) ödemiş; Seydişehir kazası, hisselerine düşen 904 kıyye için kıyye başına 2 pareden (artı 45 guruş mübaşiriye hizmeti) bedel ödemesi yapmıştır. İshaklı kazasına 610 kıyye, Doğancıhisar hissesine ise 204 kıyye düşmüş ve bedelleri ödenmiştir. Alâiye kazalarına düşen hisse için madene deve gönderildiği, ancak burada ikamet eden silahşorun İstanbul'da olduğu gerekçesiyle kurşun teslim edilmediği belirtilmişti (BOA, C.DRB, 61/3041, 1201; BOA, C.AS 1179/52553, 1202). Anlaşılan, kurşunun bir kısmı avarız karşılığı olarak kaza halkları tarafından fiilen gerçekleştirilmekte, ancak bu hizmet yerine getirilemez ise karşılığında bir bedel ödenmesi mümkün olmaktadır. Öte yandan kurşunun bir kısmının ücret ödenerek de nakli sağlanabiliyordu. 1789/90 yılında Alâiye iskelesindeki 138.306 kıyye kurşunun 86.166 kıyyesi, Bozkır maden emini tarafından kıyyesi ikişer pare bedelle nakledilmişti. Emin bu bedeli borçlanarak karşıladığı için, borca karşılık olmak üzere madende kalan 9.159 kıyye kurşunun satılmasını hükümete önermiş ve bu talep uygun bulunmuştu (BOA, C.DRB, 38/1865, 1204).

Kurşun naklinin diğer aşaması iskeleye gelen madenin İstanbul'a ulaştırılmasıydı. Buradan nakil işlemi, kiralanmış gemilerle gerçekleştiriliyordu (BOA, C.DRB, 19/907, 1204; BOA, C.DRB 40/1997, 1209). Cephanenin ihtiyacı özellikle sefer zamanlarında arttığı için, taşıma işlemini zamanında gerçekleştirmek amacıyla gemi teminine çalışılmakta ve gerektiğinde donanma-yı hümayun kalyonları görevlendirilmekteydi (BOA, C.AS, 893/38432, 1196; BOA, C.AS 1179/52553, 1202). 1790/1 yılında Alâiye'ye indirilen kurşunun kırlangıç gemilerine yüklenecek Sakız adasına taşındığı ve buradan da kayıklarla İstanbul'a ulaştırıldığı anlaşılmaktadır (BOA, D.BŞM.d, 5792, 1205). 1800/1'de ise Alâiye iskelesinden nakledilen kurşun için navlun ücreti olarak kantar başına 32 pare ödendiği ve ödemenin 1/3'ünün darphane-i amireden kaptana peşin olarak gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Kalan üçte ikilik kısım ise geri dönüşte kantar hesabı üzerinden yapılacaktı (BOA, C.AS, 157/6937, 1215).

VII. MERKEZİ YÖNETİMLE OLAN İLİŞKİLER

Alâiye ve çevresinin merkezi yönetimle olan ilişkileri devletin bölgeden çeşitli talepleri ve bölgeye sunduğu bazı kamu hizmetleri çerçevesinde ele alınabilir. Alâiye ve çevresi, merkezi devlet için sadece vergi ve bazı mühimmat tedariki ve nakli açısından değil, aynı zamanda hem asker hem de deve temini yönüyle öne çıkan bir bölgeydi. Bu tür taleplerin özellikle 19. yüzyıl başlarında yaygın olduğu anlaşılmaktadır. 1778/9 yılında Alâiye kazasından kiralık olarak 24 devenin sarbanbaşı tayin edilen kişi vasıtasıyla gönderildiği anlaşılıyor (BOA, C.AS, 1155/51360: 1192). Kiralık develer sefer bittikten sonra sahiplerine iade ediliyordu (BOA, A.}MKT.MHM, 94/100, 1272). Öte yandan 1800/1 yılında seferdeki ordu için Alâiye sancağından 100 deve *hazariye* olarak istenmişti. Bu kapsamda Alâiye'den 24, Nevâh-ı Alâiye'den 21, Manavgat'tan 20, Senir-Düşenbe'den 20 deve talep edilmişti. Aynı emir kapsamında İçel sancağından 100, Teke sancağından 300, Karahisar-ı Sahib sancağından 130, Yenişehir sancağından 130, Hamid ve Sincanlı kazalarından ise 250 mehar deve tertip edildiği anlaşılmaktadır (BOA, C.AS, 946/41060, 1215).

1802/3 tarihli bir belgede Alâiye'den ordu için talep edilen 100 deveden 71'inin yolda telef olduğu belirtilmektedir. Oldukça yüksek olan bu kayıp miktarının bedel olarak (her bir başı 150 guruştan) ayanlardan talebi gündeme gelmişti. Ancak bu yola gidilmesi halinde, ayanların bu bedeli kendileri yerine halka ödettireceği belirtilmiş ve bundan vazgeçilmesi istenmiştir. Defterdarın araştırması, ayanların açgözlülükleri nedeniyle işe yaramaz develer gönderdikleri ve telefin yüksek olmasının bundan kaynaklandığını açığa çıkarmıştı. Ardından 71 deve yerine yarısının bedel olarak tahsili yönünde emir verilmiş, buna rağmen ayanlar yine ödeme yapmamıştır. Bunun üzerine ödemenin yapılması için tekrar emir çıkarılmıştı (BOA, C.AS, 1061/46700, 1217). Aslında bu olay, bu tarihlerde ayanlarla merkezi hükümet arasındaki güç dengeleri bakımından ilginç bir örnek olarak görülebilir. Görünüşte merkezi devlete vergi ve asker toplama konusunda destek olan ayanlar, her fırsatta kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeye çalışmaktaydı.

Aynı tarihlerde bölgeden asker talep edildiği de görülmektedir. 1808/9 yılında sefere çıkacak orduya katılmak üzere Alâiye kazalarından 300 süvari asker tertip edildiği, ancak bu tedarikin zor olması nedeniyle talebin, piyadeye çevrildiği anlaşılmaktadır. Buna rağmen Alâiye mutasarrıfı, kazaların perişan halini ve halkın sahil güvenliğini sağladığı gerekçesiyle kanunlara uygun şekilde asker başına 120 guruş bedel ödenmesini önermiştir (BOA, C.AS, 1130/50166, 1223). 1828/9'da ise merkezi devlet bu kez 500 asker talep etmişti. Bu miktarın 105'i Düşenbe-Senir kazasına düşmüştü. Kaza halkı, perişan hallerini gerekçe göstererek sadece 80 asker temin edebildiklerini belirtmişti. Onlara göre kalan 25 kişi kış döneminde Alâiye'de ikamet edip ziraatla meşgul olan ve devlete hiçbir hizmeti bulunmayan Hacı İsa oğlu Ali'nin başında olduğu aşiretten karşılanmalıydı. Nevâh-ı Alâiye ve İbradı kazalarında ayan olmadığı için bölgenin ileri gelenlerinin yardımlarıyla asker toplanıyordu. Alâiye merkeze düşen askerlerin temini için ayan tarafından girişim yapılmıştı. Bu kapsamda Gödene'ye 40 asker düşmüş, onlar ise 15'ten fazlasını veremeyeceklerini belirtmişti. İbradı kazasına düşen 60 askerden 55'i tedarik edilmiş, 5 asker ise bazı zayıf köylere düştüğü için temin edilememişti. Manavgat kazasına 105 piyade düşmüş ve bu miktarın 60'ı tedarik edilirken, 45'i Değirmenözü ve Kızılcaköy isimli yerlerin hissesi olarak bakaya kalmıştı (BOA, C.AS, 677/28441, 1244).

Özellikle sefer zamanlarında Alâiye'den asker dışında başka talepler de olabiliyordu. 1823/4 yılında kaptan paşa tarafından mutasarrıfa gönderilen yazıda, Alâiye iskelesindeki muharebeye elverişli tüccar gemilerinden donanmaya katkı yapılması istenmişti. Gelen cevapta Alâiye iskelesinde muharebeye elverişli tüccar gemisi olmadığı, mevcut gemilerin üçer beşer yüz kile buğday taşıyabilecek kayıklar olduğu belirtilmiş, ancak üç adet kayığın askerle birlikte gönderilmesi önerilmiştir (BOA, HAT, 866/38578, 1239).

Öte yandan merkezi yönetimin bölgede gerçekleşen bazı faaliyetler nedeniyle çeşitli harcamaları olmakta ve ayrıca bölge halkı devletten bazı taleplerde bulunabilmekteydi. Bakım-onarım işlemleri bunlardan biriydi. Dönemin koşullarında Alâiye merkeze 8 saat mesafede olan Alara nehri üzerindeki köprünün bakımı önemli bir konuydu. 1599/1600 yılında Alara kasabasında, nehir içindeki ayak kısmı taştan ve üstü ise ahşaptan yapılmış bir köprü olduğu ve tamarine 80 bin akçe sarf edildiği belirtilmişti (BOA, TS.MA.e, 866/52, 1008). 1848/9 yılında kış mevsiminde nehrin taşmasına bağlı olarak köprünün

bir tarafı suyun olduğu tarafa meyletmişti ve tamir edilmemesi halinde çok daha büyük hasar ortaya çıkacağı merkeze iletilmişti. Hükümet, 2.500 guruş masrafı aşmamak üzere köprünün tamirine izin vermişti (BOA, İ.MVL, 132/3548, 1265; BOA, A.}MKT.MVL, 12/62, 1265).

1892/3 yılında Alâiye kazasının hem büyüklüğü hem de iskeleye sahip olması nedeniyle mevcuttaki 6 zaptiye ile idaresinde zorluklar yaşandığı belirtilmiş ve merkezde polis sayısı yeterli olmadığı için ilave bir polis istihdamı uygun görülmüştür (BOA, İ.ZB, 1/3, 1310).

Alâiye'nin geniş bir sahile sahip olması çeşitli avantajların yanı sıra güvenlik ihtiyacını da beraberinde getiriyordu. 1907/8 yılında Alâiye sahilinde skafander aletiyle (dalgiç ekipmanı) deniz süngeri avı yasaklanmasına rağmen, istenilen netice alınamamış ve bu nedenle Beyrut limanında sahil muhafazası için bulunan vapurun ara sıra Alâiye sahiline de uğraması yönünde karar alınmıştı (BOA, BEO, 3202/240125, 1325).

Merkezi devlet için bölgedeki zor konulardan biri eşkıyalık faaliyetleriyle mücadele etmektir. Özellikle devlet otoritesinin zayıflamasına bağlı olarak tüm ülkede bu tür faaliyetlerin istikrarı tehdit edecek boyutlara vardığı bilinmektedir. Alâiye çevresinde de bu tür olayların varlığını gösteren belgeler bulunmaktadır. Örneğin Akseki kazası Ormana köyünün eşkıya tarafından zarara uğratıldığı, hanelerin basılarak para gasp edildiği, Yenişehir-İbradı yolunda bir kişinin öldürüldüğü ve bu tip olayların bölgede artma eğiliminde olduğu belirtilmişti (BOA, DH.ŞFR, 78/98, 1335).

Alâiye ve Antalya arasında düzenli şekilde posta işletilmesi için 1899/1900 yılında tebligat yapıldığı anlaşılmaktadır (BOA, BEO, 1410/105677, 1317).

Merkezi yönetimin hizmetlerinden bir kısmı sağlıkla ilgiliydi. Bu kapsamda 1860/1 yılında, çocuklar için 50-60 kalem çiçek aşısı talep edilmiş, ancak aşının bozulabileceği vurgulanarak ilk etapta 30 kalem aşı gönderilmişti (BOA, A.}MKT.MHM, 192/51, 1277). 1890/1 yılında ise Alâiye kazalarının bazı köylerinde hayvan hastalığı nedeniyle telef ortaya çıktığı belirtilmiş ve hastalığın türünün anlaşılması için bölgeye baytar gönderilmesi ve gereken tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştı (BOA, DH. MKT, 17/32, 1308). 1891/2 yılında Akseki'nin iki köyünde çekirge salgınının ortaya çıktığı ve buna karşı alınan tedbirlerin yeterli olduğu belirtilmişti (BOA, DH.MKT, 1973/121, 1309).

Alâiye coğrafi açıdan bir geçiş noktası olma özelliğine sahipti. Bu durum bulaşıcı hastalıkların yayılması açısından bir risk teşkil ediyordu. Buna rağmen 1898/9 yılında yerel gelirlerin yetersizliği nedeniyle doktor istihdam edilemediği belirtiliyordu. Dolayısıyla fakir halka bedava tedavi sunma şartıyla bir eczane ve küçük bir hastane tesisi ile bir doktor, bir eczacı ve iki hademe istihdamı için bir öneri getirilmişti. Öneri çerçevesinde buradan, her sene Mısır hattına sevk edilen 150 bin kantar odundan, kantar başına belediye adına 5 pare resmi alınması ve elde edilen gelirin bu amaçlar için kullanılması düşünülmüştü (BOA, İ.DH, 1355/48, 1316). 1906/7 tarihli bir belgede ise bu karardan sonra bölgeden odun sevkinin azaldığı ve böylece umulan gelirin sağlanamadığı belirtilmektedir. Bu nedenle bu kez ihraç edilecek kerestenin metreküpünden birer guruş resim alınması önerilmiş ve böyle bir uygulamanın mevcut olup olmadığının araştırılması istenmiştir. Araştırma sonucunda Antalya gureba hastanesi gibi bazı yerlerin giderleri için odun, kömür ve keresteden bir miktar vergi alındığı belirtilmiştir. Bununla birlikte böyle bir uygulamanın birçok sakınca yaratabileceği de vurgulanmıştır (BOA, DH.MKT, 1066/43, 1324).

Kamunun bölgedeki harcamaları içerisinde idari giderler temel bir yer tutuyordu. Tanzimat'tan hemen sonra yapılan idari değişikliklerin ardından devlet, temel bazı hizmetlerin yürütülmesi için merkezde ve kazalarda çeşitli harcamalar icra etmeye başlamıştı. Tablo 5'te yer alan 1840/1 yılı Zilkade ayına ait giderlerin detayından, bu harcamalar içerisinde personel maaşlarının öne çıktığı görülmektedir. Harcamaların aylık toplam tutarı 50 bin guruşu aşıyordu (BOA, ML.MSF.d, 19190, 1256). Aylık toplam harcama miktarında, yıl içinde farklılıklar olabileceği düşünülse de, bu hesap üzerinden yıllık giderlerin 600 bin guruş civarında gerçekleştiğini tahmin edebiliriz.

Tablo 5. Alâiye ve Çevresinde 1840/1 Zilkade Ayı için Yapılan Maaş ve Sair Ödemeler (Guruş)

Alâiye: kaymakam, muhassıl, mal kâtibi, emlak kâtibi, hâkim, meclis azaları, karantina memuru, nüfus memuru, jurnal kâtibi vs. maaşı	23.100
Nevâh-ı Alâiye: Kaza naibi, muhassıl vekili, meclis azaları (2 kişi), meclis kâtibi, nüfus memuru ve jurnal kâtibi	2.120
Senir-Düşenbe: Kaza naibi, muhassıl vekili, meclis azaları (2 kişi), meclis kâtibi, nüfus memuru	1.950
Manavgat: Kaza naibi, muhassıl vekili, meclis azaları (2 kişi), meclis kâtibi, nüfus memuru ve jurnal kâtibi.	1.650
İbradı: Kaza naibi, muhassıl vekili, meclis azaları (2 kişi), meclis kâtibi, nüfus memuru ve jurnal kâtibi	1.600
Kazada istihdam olunan yerli zabıta ve askerlerin aylık, tayinat vs. bedeli	10.903
Kaledeki zabıta ve askere ödenen	1.030
Alâiye kazasında oluşturulan postanenin masrafları (satın alınan beygir, katır, bunların arpa, saman vs. masrafları, çuval vb. giderler, memur ve sürücü maaşı)	2.676
Manavgat postanesinin masrafları (4 baş beygir alımı, beygir malzemeleri, arpa, saman ve iki adet sürücü maaşı)	3.268
Diğer bazı masraflar: Kaledeki yenileme masrafları, firari askerlerin Konya'ya gönderilmesi sürecinde yapılan masraflar, çeşitli yerlerin ihtiyaçları için yapılan alımlar vs.	2.260
Toplam	50.557

Kaynak: (BOA, ML.MSF.d, 19190, 1256).

VIII. EĞİTİM

Alâiye’de okullaşma çabaları 19. yüzyıl sonlarına doğru yoğunlaşmıştır. 1884/5 yılındaki bilgilere göre bir rüştiye okulu ve birkaç mahalle mektebi dışında Alâiye’de ilkokul yoktu ve maarif komisyonu teşkil edilmemişti. Bu tarihte Konya vilayetinin Antalya sancağına bağlı olan Alâiye kazasında ilgili komisyonun kurulması ve kazada eğitimin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiş ve bunun kaymakamlığa ve ilgililere iletilmesine karar verilmişti (BOA, MF.MKT, 87/90, 1302). 1895/6 yılına gelindiğinde ise Alâiye’de 21,5 metre uzunluğu ve 10,5 metre genişliği olan iki adet ilkokul (mekteb-i ibtidai) kurbanlar kesilerek açılmıştı. Okulun altında 7 adet dükkân bulunuyordu (BOA, MF.MKT, 315/31, 1313).

1895/6 senesi Eylül başından Teşrin-i Sani sonuna kadar öğrenci yoklama durumuna bakıldığında Alâiye rüştiye mektebinin toplamda 99 öğrencisi olduğu görülmektedir. Bunlardan 33 öğrenci birinci, 21 öğrenci ikinci, 27 öğrenci üçüncü ve 18 öğrenci dördüncü sınıfta bulunuyordu. Bu süre zarfında 1 öğrenci okuldan ayrılırken 1 öğrenci yeni kayıt yaptırmıştı. Okulda 3 öğretmen ile bir kapıcı görev yapıyordu (BOA, MF.İBT, 48/52, 1313). 1904/5 yılında ise birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta toplam 88 öğrenci olduğu ve ayrıca 4 öğretmen ve bir kapıcının görev yaptığı anlaşılmaktadır. Bir öğrencinin devamsızlık nedeniyle okulla ilişkisi kesilmiştir (BOA, MF.İBT, 147/71, 1322).

1846/7’de Alâiye civarında bulunan Sellî köyünde 15 odalı bir derslane yapılmış ve buraya civardan su getirilmesi için gereken masrafın mahalli emvalinden karşılanması uygun görülmüştür (BOA, İ.DH, 138/7068, 1263).

IX. DİNİ MEKÂNLAR

Alâiye sancağında çok sayıda cami, medrese, mescit, zaviye, vakıf ve türbe mevcuttu (Özkan, 2021: 77-78). Alâiye kalesindeki eski eserlerden biri Sultan Süleyman Han Camii idi. Buranın imamına iskele gelirlerinden günlük 8 akçe vazife (ücret) verilirdi (BOA, İE.EV, 4/475, 1087). Merkezdeki Kılıç Arslan Camii diğer eski mekânlardan biriydi. Buraya yine iskeleden 6 akçe günlük ücret verilirdi (BOA, İE.EV, 5/520, 1090). Akseki’nin Marolya kasabasındaki Hacı Hasan Camii imamı ve vaizi için yine iskele mukataasından 10 kıyye buğday, ücret olarak tahsis edildiği görülmektedir (BOA, İE.EV, 35/3981, 1112). Alâiye’ye bağlı Seydi Mahmud kasabasında da Kılıç Arslan Camiinin bulunduğu anlaşılmaktadır (BOA, HAT, 1448/7, 1150).

Alâiye nahiyesine bağlı Malan köyünde halk arasında Şeyh Mehmet Zaviyesi olarak anılan bir mekân bulunuyordu. Buranın beş on ziraatçısı da mevcuttu (BOA, C.EV, 631/31836, 1196). 1599/1600’da Alara kasabası yakınında 6 bin akçe sarfiyla bir tekke inşa edildiği belirtilmektedir (BOA,

TS.MA.e, 866/52, 1008). 1824/5'de Alâiye suru haricindeki Taşra çarşısında hayır sahibi Hacı Mehmet tarafından yaptırılan mescidin camiye çevrilmesi ve Cuma ibadetine açılması isteği uygun görülmüştü (BOA, HAT, 1567/34, 1240). 1872/3 tarihli bir vakıf defterinden Akseki, Alâiye merkez, Düşenbe ve Manavgat'ta çok sayıda vakfın faaliyet gösterdiği de anlaşılmaktadır (BOA, EV.d, 22248, 1289).

X. YOLSUZLUKLAR

Alâiye merkez ve kazalarında kamuyla ilişkili çeşitli görevler icra eden kişilerin halka yönelik baskılar yanında usulsüzlük ve yolsuzluk türü işlere sıklıkla karışıkları gözlemlenmektedir. 1519/20 yılında Babiali'ye sunulan bir yazıda Alâiye beyinin halkın elinde ne varsa aldığı, akçesi olmayanlara işkence edip zorla para buldurduğu, adam öldürdüğü ve subaşlılarıyla evleri yağmaladığı şikâyetleri yer alıyordu (BOA, TS.MA.e, 969/11, 926). Vergi tahsil görevlileri ya da diğer tür bazı kamu yöneticileri veya kaza müdürleri gibi yerelde üst düzey sayılabilecek idareciler hakkında şikâyetlerin çok sık olması dikkat çekmektedir. Örneğin 1846/7'de Alâiye ileri gelenlerinden ve meclis üyelerinden bazılarının kendilerine 300-500 guruş maaş tahsis ettikleri ve aşar tahsilinde türlü hilelere başvurdukları belirtilmekteydi (BOA, MVL, 15/35, 1263; BOA, MVL 19/12, 1263). Öte yandan bölgede borç-alacak ilişkileri (ödenmeyen borçların ödenmesi), vergi anlaşmazlıkları ve özellikle de bazı kazaların kendi vergilerini diğer kazalara yüklemeye çalışması gibi sorunların yaşandığı da anlaşılmaktadır. Genel bir ifadeyle bölgede kamu görevlilerinin suiistimallerine ve bu nedenle görevden alınmalarına ya da incelenmelerine dair haylice belge olduğu dikkatten kaçmamaktadır.

Kaza müdürlerinin yaptığı usulsüzlük ve yolsuzluklar, ana şikâyet konularından biriydi. Nevâh-ı Alâiye kazası müdürü iken uygunsuz işlerinden dolayı azledilen Abbas oğlu Mehmet Ağa, isim değiştirerek tekrar müdürlüğü ele geçirmiş, virgü ve iane-i umumiye gibi aidatları yüksek bedelle tahsil etmeye çalışmıştı. Halk bu kişinin azledilmesi isteğini merkeze iletmişti (BOA, İ.DH, 259/16028, 1268). 1856/7 tarihli bir belgede yine Nevâh-ı Alâiye kazası müdürünün halka yaptığı zulümler anlatılmaktadır. Müdürün belli kişileri yanına alarak halktan 50 bin guruşu aşan miktarda para topladığı ve zorla para almak gibi daha birçok yolsuzluğa karıştığı belirlenmişti. Ayrıca 100 kişinin kur'a-ı şer'iyyeye (ilk askerlik hizmetini yapacakları belirlemek için çekilen kur'a) katılmasını gizleme karşılığında ilgililerin her birinden 1.000-2.000 guruş arasında para topladığı belirtiliyordu. Bu suçlara karışanların cezalandırılması kararı alınmıştı (BOA, A.}MKT.UM, 251/39, 1273). 1854/5 yılında Alâiye müdürünün devlet malından 115 bin guruş zimmeti olduğu, köy hasılatından 29 bin guruş ile birkaç askeri gizlediği Konya meclisi tarafından belirlenmiş ve konu hakkında inceleme yapılması kararlaştırılmıştı (BOA, A.}MKT.UM, 172/56, 1271).

Öte yandan Akseki kazası eski müdürünün incelenen hesaplarında 13 bin guruş civarında zimmeti ortaya çıkmış ve kendisinin 1 yıl süreyle Isparta'ya sürülmesi kararlaştırılmıştır (BOA, İ.MVL, 428/18830, 1276). Yine Alâiye sancağı eski veznedarı Dimitri'nin hesapları gözden geçirildiğinde, hazineye 91 bin guruş zimmeti olduğu ve ayrıca Hacı Karalı aşireti miri emvali ve evrak-ı sahihe gibi bedellerden dolayı 200 bin guruşu aşan bir zimmetinin de incelenmesi gerektiği belirtilmiştir. İnceleme sonucunda tespit edilen zimmetin tahsili ve ayrıca ilgilinin bu suçlar nedeniyle 6 ay süreyle Kayseri'ye sürgün edilmesi kararlaştırılmıştır (BOA, İ.MVL, 454/20346, 1278). Benzer bir usulsüzlük Senir-Düşenbe kazası müdürü tarafından yapılmıştı. 1845/6 yılında kaza müdürü Senirli sipahi Ali Ağa birtakım kişilerle birlikte kaza halkından bazı giderler için 21 bin guruş kadar para tahsil etmişti. Halktan, olması gerekenden daha yüksek miktarda aidat toplayan müdür, direnenleri hapsedmiş ve toplamda 30 bin guruş kadar parayı zimmetine geçirmiştir. Alâiye kaymakamı bu bilgilere dayanarak müdürün görevden azlini istemiştir. Müdürün tutuklanması üzerine 100 kadar insan tahrik edilerek Alâiye'ye gönderilmiş ve bu kişiler eski müdürün görevine geri iade edilmesi için karışıklık çıkarmıştır (BOA, A.}MKT, 34/87, 1262). 1854/5 yılında Konya Valisinin yazısında Senir-Düşenbe kazası müdürünün zimmetine para geçirdiği yönünde bilgiler yer almaktadır (BOA, MVL, 290/65, 1271). 1860/1 yılında ise yine bu kaza müdürünün zimmetine 4.000 guruş kadar para geçirdiği anlaşılmış, bu miktarın tahsili ile ilgilinin azledilmesi ve yerine yeni birinin atanması istenmiştir (BOA, A.}MKT.MVL, 123/46, 1277).

Yolsuzluk nedeniyle en kapsamlı şikâyetlerden biri Alâiye livası meclis üyelerinden Şerif Ali oğlu Hüseyin Ağa hakkında olmuştu. Bu kişinin ailece öteden beri ehl-i fesat birisi olduğu, bir şekilde meclis üyeliği elde ettiği ve böylelikle kaymakamlarla iyi geçinerek kaza içinde selem yoluyla ve üç-beş kat fahiş fiyatla zahire dağıttığı belirtilmekteydi. Ayrıca bu kişinin, çiftlikleri ve çoğu köy halkını adeta esaretine aldığı, zirai alet ve edevata varıncaya kadar halkın elindeki her şeyi sattırıldığı ifade ediliyordu. Halk bu yüzden refahlarının temeli olan ziraattan tümüyle mahrum kalmış, adeta *kul* gibi dağlardan kereste kesmeye mecbur duruma düşmüş, üstelik yaz kış aralıksız kestikleri keresteyi de düşük bedelle bu kişilere satmak zorunda kalmıştı. Böyle devam etmesi halinde halkın büyük borca girip, esir gibi Hüseyin Ağanın eline düşmesi kaçınılmaz görülüyordu. Osmanlı yönetimi böyle bir durumu uygun görmediği gibi, ilgili hesapların incelenmesi halinde halkın büyük miktarda alacağı çıkacağını ve ziraatın kesilmesinden hazinenin zarar edeceğini düşünmekteydi. Konuyla ilgili yazıda, bu kişilerin yönetime girip kaymakam ile hâkimin arasını bozmayı alışkanlık haline getirdikleri ve böylece kendi meramlarını icra ettikleri belirtilmişti. Ayrıca beş altı seneden beri mülkiye memuru ile hâkimin, bu kişilerin kötü işlerinde fikir birliğinde olmadıkları bilgisi de verilmişti (BOA, MVL, 446/160, 1281).

Öte yandan halkın da çeşitli yükümlülüklerden kaçınmak için bazı usulsüzlüklere başvurduğu belirtilmelidir. Örneğin İçel ve Alâiye'deki bazı aşiretler, hanelerini çiftçilik gerekçesiyle Adana ve Tarsus'a taşımıştı; ancak daha sonra, askerlik için kendilerinden alınan bedelden kaçmak amacıyla bu yola başvurdukları anlaşılmıştı. Dolayısıyla ilgililerden vergi ve bakayalarının tahsili istenmişti (BOA, A.}MKT.UM, 379/19, 1276). Yine 1721/2 yılında mütegalibe (zorba) denen ve her biri 2-3 bin kadar koyuna sahip olan kişilerin vergi vermektan kaçındıkları ve devletin bu tür girişimleri engellemeye çalıştığı görülmektedir (BOA, İE.DH, 29/2603, 1134). 1769/70'de ise Alâiye halkı 20 avarız hanesi mükellefiyeti karşılığında yapmaları gereken ödemeye, "Yörük oldukları ve vergilerini Yörük maktuası mutasarrıflarına verdikleri" gerekçesiyle karşı çıkmışlardı (BOA, AE.SMST.III, 318/25584, 1183). Arşivde bölgede hem halkın vergiden kaçınmak için hem de kamu görevlilerinin bu tür suistimallerine dair bir hayli kayıt bulunduğu söylenebilir.

XI. AFETLER

Alâiye ve çevresinde yangın ve fırtına gibi afetler yaşanmıştır. 1915 yılı Ocak ayı başlarında gece birdenbire ortaya çıkan ve bir süre devam eden *benzeri görülmemiş* fırtınada Alâiye'den Antalya'ya gitmek üzere yola çıkan üç kayıktan üçü de batmış ve incelemeler sonucunda 14 kişinin boğulduğu anlaşılmıştır (BOA, DH.EUM.3.Şb, 3/33, 1333).

Bölgede sıklıkla görülen felaketlerin başında yangınlar geliyordu. Yangınla mücadele olanaklarının yetersiz olması yanında iklim ve arazi koşulları, yangınların sıklığını ve şiddetini etkilemiş gözükmektedir. Kayıtlara yansıyan büyük yangınlardan biri 12 Nisan 1868 Pazar gecesi saat 8 sularında Alâiye kasabası çarşısında Kapılarönü isimli yerde bulunan ekmeğeçi dükkânı yakınındaki işyerinde başlamıştı. Askerlerin ve diğer bazı kişilerin katkısıyla söndürülmeye çalışılan yangın, kısa sürede etrafa yayılmış ve 200 kadar dükkân, mağaza, kahvehane ve odanın yanmasına sebep olmuştu. Yangın 2 milyon gurusu aşan bir hasara yol açmıştı. Yangınla ilgili olarak hazırlanan raporlarda, bu bölgede itfaiye malzemelerinin bulunmadığı belirtilmişti. Söndürme işiyle uğraşan askerlerin kalede bulunması ve halkın kaleden ve bahçelerinden olay yerine ulaşması hayli zaman aldığı için, yangın kolayca yayılmıştır. Üç kol halinde ilerleyen yangın esnasında, dükkânında bulunanların söndürme çalışmalarına katkı vermek yerine kendi mallarını kurtarma derdine düşmesi başka bir olumsuz faktör olmuştu. Neticede büyük gayretler sonucunda askerler yangının karantina binasına sıçramasını önleyebilmiş, çarşı ortasında birkaç dükkân yıkılmış ve yangının bir kolu açık yere varınca sönmeye işlemi gerçekleşmiştir. Konya valisine gönderilen yazıda yangın nedeniyle muhtaç duruma düşenlerin belirlenmesi ve bu kişilere yardım edilmesi gerektiği belirtilmişti (BOA, A.}MKT.MHM, 409/43, 1285).

Alâiye çarşısında diğer büyük bir yangın 3 Kasım 1900 tarihinde yaşanmıştı. Gece vakti Alâiye çarşısında başlayan yangın, söndürme çabalarına rağmen, rüzgârın şiddeti ve yapıların ahşap olması nedeniyle süratle yayılmış ve 200 kadar dükkân ile iki hane yanmıştır (BOA, DH.MKT, 2129/62, 1316).

Olayın ardından hükümetten, yanan dükkânların yeniden inşası için gerekli olan keresteden vergi alınmaması istenmiştir. İnşaat için dükkân başına 6 metre küp keresteye ihtiyaç olacağı öngörülüyordu. İnşaat dükkân sahipleri tarafından yaptırılacaktı. Ancak bu istek, vergi muafiyetinin dükkânlar için değil, yanan meskenler için geçerli olduğu gerekçesiyle uygun görülmemiştir (BOA, BEO, 1275/95616, 1316).

Akseki önemli yangınlara maruz kalan bir diğer yerleşim yeri idi. 7 Temmuz 1894'te gece saat 3 civarında Akseki kazasının Tuğrul köyünde yangın çıkmış ve bir cami, bir mescit, bir okul ile 138 hane yanmıştır. Köyün 193 hane ve 740 nüfusu vardı. Olay, erkek ve kadın nüfusun büyük kısmı ot biçmek üzere yaylada iken vuku bulmuştu. Bir haneden çıkan ateşin, rüzgârın şiddetiyle hızla yayılması yangını büyütüştür. Toplam zayıat 1,5 milyon guruş dolaylarındaydı. Olay sonucu 455 kişi evsiz kalarak perişan olmuş ve çalı çırpıdan yapılan kulübelerde iskân edilmiştir. Yangın-zedelere ilk etapta merkez kasaba olan Marolya'dan bir haftalık ihtiyaca karşılık gelecek kadar yardım edildiği, günlük en az 500 guruşa gereksinim duyulduğu belirtilmişti. Halkın ürünleri olgunlaşınca kadar Bozkır'dan bir miktar zahire gönderilmesi ve evler yapıncaya kadar da civar köylerde geçici iskânı istenmişti. Ancak bu tarihlerde İstanbul'daki deprem nedeniyle merkezden yardım edilemeyeceği ve talep edilen desteğin vilayet tarafından sağlanması uygun görülüyordu (BOA, Y.A.HUS, 303/25, 1312). Öte yandan 1 Temmuz 1895'te bu kez Marolya kasabasında yangın çıkmış ve 100 hane ile birlikte cami ve okul yanmıştır. 30 bin liralık hasara yol açan yangın sonucu 65 aileden 300 kişi yardıma muhtaç konuma düşmüştür (BOA, DH.MKT, 393/64, 1313). Olayda çarşının tamamen yanması nedeniyle tüccar ve esnaf, mal ve eşyasının büyük kısmını kurtaramamıştır (BOA, ŞD, 1723/3, 1313). Hükümetin önerisiyle Konya Vilayeti yangın için bir komisyon oluşturmuş ve yardımların bu şekilde toplanması kararlaştırılmıştır (BOA, İ.HUS, 41/32, 1313).

Akseki kazasının Ormana köyünde 20 Ağustos 1909 günü yangın ortaya çıkmıştı. Olayda, 40'tan fazla hane yanmış ve bu nedenle halka erzak yardımı yapılması istenmiştir. Köyün düz arazisi olmadığı, bir iskele ve veya şehre civarı bulunmadığı ve ayrıca ticaret ve ziraat açısından uygun koşullara sahip olmadığı belirtilmiştir (BOA, DH.MUI, 1/19, 1327). Yardım için 39.251 guruş ayrılması ve gereken 27 bin kıyye buğdayın satın alınması kararlaştırılmıştır (BOA, MV, 136/44, 1328). 1915 yılında Ormana köyünde yine yangın ortaya çıkmış ve bu nedenle köy halkına 1915-18 arasında yereldeki mecburi masraflar karşılığında yüklenecek olan 37.500 guruş verginin kaldırılması istenmiştir (BOA, DH.UMVM, 153/72, 1336).

Akseki'de 16 Temmuz 1916 tarihinde başka bir yangın olayının yaşandığı anlaşılmaktadır. Yangının merkez kasabada, öğleden sonra saat 2 gibi başladığı belirtilmektedir. Olayda 127 hane, 5 misafirhane, 2 mescit, 1 cami, 12 kapı, 1 debbağ hane yanmış ve 150 bin lira hasar ortaya çıkmıştır. Yangın nedeniyle 650 kişi açıkta kalmıştı. Zahire ve çadır temini için girişimler yapılmıştı. Yangından etkilenenlerin çoğunun asker aileleri olduğu belirtilmişti. Civar yerlerden yardım toplanması için hükümetten izin istenirken, yangın-zedeler için getirilen zahirenin bedeli ile yol gideri için gereken 16.600 guruşun, maliye bütçesinden karşılanmasına karar verilmiştir (BOA, MV, 203/58, 1334).

İki önemli yangın olayı da İbradı'da yaşanmıştı. Bunların ilki (muhtemelen) 1889 yılı Ağustos ayı başlarında gerçekleşmişti. Bayramın ikinci günü ortaya çıkan yangın etrafa yayılmış; hane, dükkân, cami, rüştiye mektebi ve sair binalardan sadece 50 adedi kurtarılmış, kalanlar eşyalarıyla birlikte yanmıştı. Bu büyük felaketin ardından yapılan ilk tespitlere göre 2 kadın ile 20 kadar hayvan yanmış ve başka can kaybının olup olmadığının bilinmediği belirtilmişti. Konya Valisinin merkeze verdiği bilgilere göre ise yangında 700'dan fazla ev, cami vs. eşyalarıyla birlikte yanmıştı. Valilik, yerelden yapılan yardımlar dışında hazineden de 100 bin guruş kadar maddi destek olunmasını önermişti. Hükümetin yangından zarar görenler için 400 kadar çadır göndereceği ve ayrıca para yardımı yapacağı ifade edilmiştir (BOA, İ.DH, 1147/89452, 1306; BOA, DH.MKT, 1724/99, 1307).

13 Ağustos 1902 tarihinde İbradı'da başka bir büyük yangın olayı yaşanmıştı. Yangında 86 ev, 2 sarnıç ve meşhur İbradı türbesi tamamen yanmıştı. Merkeze gönderilen yardım talebi yazısında, 4 hanede 21 nüfus dışında ortakçı, rençper ve amele grubundan 434 kişinin yangından etkilendiği ve bunlara yardım edilmesi gerektiği belirtilmiş ve bunun üzerine yardım kararı alınmıştı. Zayıatın miktarı 11 bin lira kadar hesaplanmıştı. Civar yerlerden ve Akseki'den yapılan yardımlarla halkın ihtiyacının 2-3 ay kadar karşılanabileceği belirtilmişti. Hanelerin inşası için ev başına 3-4 bin guruş gerektiği ve bunun

toplamda 300 bin gurus kadar kaynak gerektirdiği hesaplanmıştır. Ancak taş ve ağaçları halk kendi tedarik edeceği için, ustalık, mih, kiremit ve sair malzeme için 2 bin lira civarında yardıma ihtiyaç duyuluyordu (BOA, BEO, 1922/144109, 1320).

Arşiv kayıtlarında, bölgede çıkan başka yangınlara dair bilgilere de rastlanmaktadır. Örneğin 1918 yılında Manavgat köylerinde çıkan orman yangınlarında, Hitır köyünde 8 evin ve daha önceki yangınlarda da 60 hanenin eşya ve zahirelerle birlikte yok olduğu belirtilmektedir (BOA, DH.İ.UM, 19/3, 1337). Şüphesiz burada anlatılanların dışında bölgede belki daha küçük çaplı ve arşiv belgelerine yansımamış veya bizim tespit edemediğimiz başka felaketlerin de yaşandığını söylemek mümkündür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Osmanlı döneminde Alâiye'nin karşılaştırmalı üstünlük temelinde gelişen sosyo-ekonomik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Sahil bandı ile yüksek kesimler arasında önemli fiziki ve coğrafi farklılıklar olması, bölgeler arasında ekonomik faaliyetlerin seyrini ve nüfus yapısını ciddi şekilde etkilemiştir. Ormanlık ve dağlık bir coğrafyanın varlığı, ekilebilecek arazilerin kıtlığı çiftçilik dışındaki faaliyetlerin gelişmesine ve göçebe hayat tarzının güçlü kalmasına zemin hazırlamıştır.

Alâiye nüfusu Müslümanlar ve gayrimüslimlerden oluşuyordu. Bölgenin dağlık ve ormanlık yapısı nüfus yoğunluğunun düşük kalmasına yol açmıştı. Göçebe yaşam tarzı şehir hayatına hâkim olmuştu. Ulaşım ve taşıma hizmetlerinde bölgedeki göçebe yörüklerden farklı dönemlerde önemli ölçüde yararlanıldığı görülmektedir. Yörüklerin sahip olduğu develer iç ticarete, madencilikte ve sefer dönemlerinde taşıma işleri için kullanılmıştır.

Alâiye'nin dağlık bölgelerinde odunculuk ve kerestecilik gibi faaliyetler ön plana çıkmıştır. Sahil bölgeleri ulaşım ve ticaret açısından avantajlı konumdaydı, fakat bu kez korsanlıktan gelebilecek riskler nedeniyle bir güvenlik zafiyeti de doğuyordu. Her halükârda Alâiye'nin en canlı bölgeleri merkezde bulunan iskele ve kale çevresiydi. İskelede her türlü ticaret yapılıyor, güvenlik ise kale muhafızları tarafından sağlanıyordu. İskele Mısır ve Kıbrıs gibi bölgelerle yürütülen ticarete bir üs vazifesi görmekteydi. Mısırın ihtiyaç duyduğu kerestenin önemli bir bölümü orta çağdan beri buradan ihraç edilmekteydi.

Şehirde imalat ve madencilik de gelişme göstermişti. İskele yanında bulunan tersanede gemi inşa edilmekteydi. Ayrıca bazı tür kumaşların az miktarda da olsa üretildiği anlaşılmaktadır. Şehirde imalat faaliyetlerini yürüten çeşitli zanaat grupları mevcuttu. 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bölgede çeşitli madenlerin keşfedildiği belirtilmişti.

Alâiye'de göçebe toplulukların çoğunlukta olması nedeniyle hayvancılıkla ilgili faaliyetler önem kazanmıştı, ancak belirli düzeyde tarımsal üretim de söz konusuydu. Tarımsal üretim potansiyelinde merkez kaza öne çıkmaktaydı. Her kaza belirli bazı ürünleri yetiştirmekle dikkat çekmekteydi. Mesela boyalı üzüm, ham ipek kozası ve zeytin sadece merkez kazada üretilmekteydi. Vergiye konu olacak miktarda armut ve badem Akseki kazasında yetiştirmektedir. Yüksek bir tarımsal potansiyele sahip Senir-Düşenbe bölgesinde ise tütün ve fasulye üretimi öne çıkıyordu. Manavgat ve ibradı tarımsal üretim bakımından en zayıf yerlerdi. Son dönemlerde Alâiye'de tarımsal üretimi geliştirmek için Hamdullah Emin öncülüğünde çeşitli girişimlerin yapıldığı görülmektedir.

Alâiye ve etrafında gerçekleşen ekonomik faaliyetler vergi gelirlerinin de temelini oluşturmuştu. Toplanan vergilerin başında virgü, öşür ve ağnam geliyordu; ancak bölgenin kendine has iktisadi faaliyetlerinden kereste, damga-i culud, kantar, kıl, palamut resmi gibi çeşitli türde vergiler de alınmaktaydı. Bu vergilerin bir kısmı merkeze gönderilirken bir kısmı da yerelde ilgili birimlere tahsis edilmişti. Merkezi yönetim vergi gelirleri dışında genellikle Alâiye'den deve ve asker istiyordu, yerel yönetim ise tam ve yarı kamusal nitelikte bazı mal ve hizmetleri merkezden talep etmekteydi. Özellikle bölgedeki eşkıyalık faaliyetlerini bastırma ve güven ortamını sağlama, köprü tamiri gibi bazı alt yapı yatırımlarını gerçekleştirme ve salgın hastalıklarla mücadele etme konusunda hükümetten destek istenmekteydi.

Alâiye’de yerel yöneticilerin kamu faaliyetlerinde aktif rol oynamaları aynı zamanda bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle merkez ve kazalarda bulunan yönetici kesimlerden kaynaklı çok sayıda yolsuzluk şikâyeti ortaya çıkmıştı. Bazı kaza müdürlerinin halktan gereğinden fazla para toplayarak bir kısmını zimmetlerine geçirdiği ve bir kısım meclis üyelerinin ise borçlar üzerinden halka zulmettiği belirtilmişti. Bununla birlikte halktan birtakım kişilerin de vergiden ve askerlikten kurtulmak için yasal olmayan yollara başvurduğu anlaşılmaktadır.

Genel eğilimler itibarıyla sancakta belli bir ekonomik faaliyet ağırlık kazanamamış; bunun yerine tarım, hayvancılık, ormancılık, ticaret, imalat ve madencilik temelinde bir gelişme ortaya çıkmıştır. Sahildeki yerleşim yerleriyle dağlık bölgeler arasında canlı bir hareketlilik olduğu söylenebilir. Yörük toplulukların belli dönemlerde yer değiştirmeleri çeşitli sorunları beraberinde getiriyordu. Ayrıca göçebe hayat sürenlerden bazılarının yağma ve gasp gibi eylemlere başvurması ciddi bir istikrar sorunu da ortaya çıkarıyordu. Yine de belge incelemeleri bize Yörük gruplarla, yerleşikler ve merkezi yönetim arasında zaman zaman sorunlar ortaya çıksa da uzun süreli bir denge ilişkisinin devam ettiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- Ali Emiri Abdülhamid I (AE.SABH.I), 214/14165, 1189.
Ali Emiri Ahmed III (AE.SAMD.III), 52/5192, 1128.
Ali Emiri Mahmud I (AE.SMHD.I), 136/10061, 1166.
Ali Emiri Mehmed IV (AE.SMMD.IV), 65/7611, 1096.
Ali Emiri Mustafa III (AE.SMST.III), 318/25584, 1183; 289/23148, 1183.
Bab-ı Asaflı Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri (A. {DVNS.MHM.d), 119/491, 1125.
Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi Defterleri (D.BŞM.d), 5792, 1205.
Bab-ı Defteri Cizye Muhasebesi Defterleri (D.CMH.d), 26769, 1152.
Babıalî Evrak Odası Evrakı (BEO), 1275/95616, 1316; 1410/105677, 1317; 1449/108660, 1317; 1922/144109, 1320; 2213/165914, 1321; 3030/227205, 1325; 3202/240125, 1325.
Cevdet Askeriye (C.AS), 1204/53926, 1184; 1155/51360: 1192; 893/38432, 1196; 1179/52553, 1202; 1191/53193, 1205; 157/6937, 1215; 946/41060, 1215; 1061/46700, 1217; 749/31530, 1221; 1130/50166, 1223; 491/20511, 1237; 510/21290, 1244; 677/28441, 1244; 1081/47645, 1252.
Cevdet Bahriye (C.BH), 208/9735, 1215; 170/8015, 1216.
Cevdet Dahiliye (C.DH), 219/10926, 1134; 69/3411, 1243.
Cevdet Darphane (C.DRB), 65/3249, 1193; 62/3057, 1196; 51/2508, 1198; 65/3252, 1198; 57/2820, 1198; 61/3041, 1201; 19/907, 1204; 38/1865, 1204; 40/1997, 1209.
Cevdet Evkaf (C.EV), 631/31836, 1196.
Cevdet İktisad (C.İKTS), 10/458, 1233.
Cevdet Maliye (C.ML), 108/4760, 1210; 203/8382, 1212; 236/9893, 1230; 113/5045, 1231; 284/11651, 1133; 354/14507, 1233; 275/11312, 1235; 401/16458, 1257; 521/21293, 1259.
Cevdet Nafia (C.NF), 43/2131, 1262; 46/2299, 1227.
Cevdet Saray (C.SM), 117/5860, 1225; 90/4528, 1235.
Cevdet Sıhhiye (C.SH), 6/258, 1256.
Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı (DH.MUI), 1/19, 1327.
Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Üçüncü Şube (DH.EUM.3.Şb), 3/33, 1333.
Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH.İUM), 13/3, 1337; 19/3, 1337.
Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi (DH.MKT), 1724/99, 1307; 17/32, 1308; 1973/121, 1309; 393/64, 1313; 2129/62, 1316; 2166/37, 1316; 2276/72, 1317; 2305/10, 1317; 1066/43, 1324; 1158/88, 1325
Dahiliye Nezareti Şifre Evrakı (DH.ŞFR), 78/98, 1335.
Dahiliye Nezareti Umur-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Evrakı (DH.UMVM), 153/72, 1336.

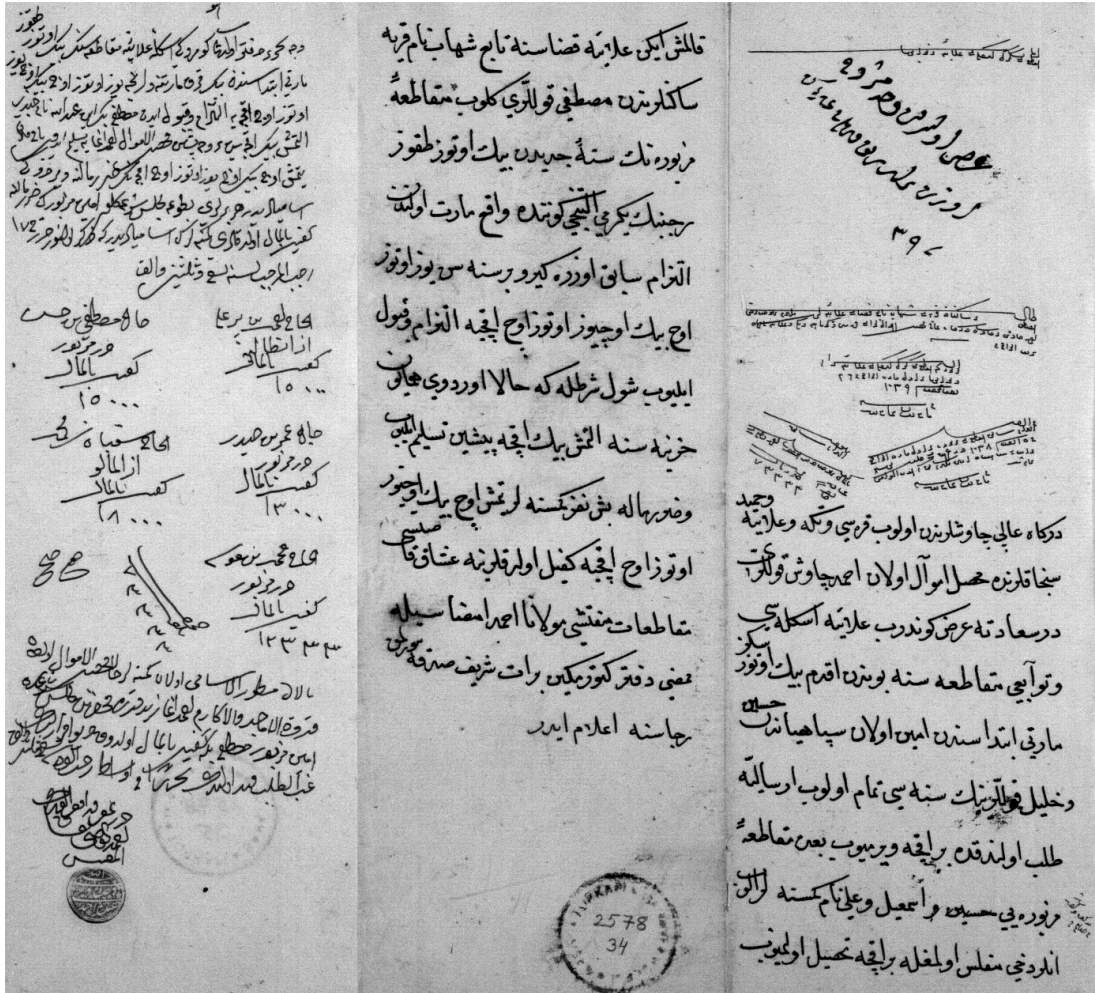
- Evkaf Defterleri (EV.d), 22248, 1289.
- Haritalar (HRT.h), 2570, 1334.
- Hatt-ı Hümayun (HAT), 1448/7, 1150; 91/3743, 1218; 502/24670, 1232; 616/30306, 1233; 617/30409, 1233; 1545/32, 1234; 616/30317, 1238; 619/30612, 1238; 866/38578, 1239; 609/29909, 1240; 615/30232, 1240; 619/30610, 1240; 1567/34, 1240; 514/25142, 1242; 514/25143, 1243.
- İbnülemin Dahiliye (İE.DH), 20/1850, 1112; 26/2366, 1118; 29/2603, 1134.
- İbnülemin Vakıf (İE.EV), 4/475, 1087; 5/520, 1090; 35/3981, 1112.
- İrade Adliye ve Mezahib (İ.AZN), 1/26, 1310.
- İrade Bahriye (İ.BH), 2/43, 1315.
- İrade Dahiliye (İ.DH), 138/7068, 1263; 259/16028, 1268; 390/25803, 1274; 407/26967, 1274; 471/31556, 1277; 688/48067, 1291; 705/49341, 1292; 1147/89452, 1306; 1355/48, 1316.
- İrade Hususi (İ.HUS), 41/32, 1313.
- İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS), 121/5196, 1308.
- İrade Meclis-i Vala (İ.MVL), 132/3548, 1265; 241/8690, 1268; 271/10445, 1269; 276/10725, 1269; 335/14450, 1271; 413/18029, 1275; 422/18516, 1276; 428/18830, 1276; 434/19168, 1277; 454/20346, 1278; 458/20543, 1278; 462/20794, 1278; 467/21136, 1278; 535/24044, 1282.
- İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD), 4/188, 1285; 35/1727, 1294.
- İrade Zaptiye (İ.ZB), 1/3, 1310.
- Kamil Kepeci (KK.d), 6018.
- Maarif Nezareti Mektubî Kalemi (MF.MKT), 87/90, 1302; 315/31, 1313.
- Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi (MF.İBT), 48/52, 1313; 147/71, 1322.
- Maliye Masarif Defterleri (ML.MSF.d), 19190, 1256; 1995, 1257; 4111, 1258; 7179, 1262.
- Maliye Nezareti Emlak-i Emiriye Müdüriyeti (ML.EEM), 865/27, 1327.
- Maliye Varidat Muhasebesi Cizye Defterleri (ML.VRD.CMH.d), 744, 1263.
- Maliye Varidat Muhasebesi Defterleri (ML.VRD.d), 202, 1257; 687, 1259; 1345, 1262; 1644, 1263.
- Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d), 16596, 1016; 7993, 1289; 16126, 1300.
- Meclis-i Vala Evrakı (MVL), 15/35, 1263; 19/12, 1263; 77/48, 1265; 274/3, 1270; 279/82, 1270; 290/65, 1271; 346/43, 1271; 658/37, 1280; 446/160, 1281; 731/7, 1283; 719/135, 1284.
- Meclis-i Vükela Mazbataları (MV), 136/44, 1328; 235/5, 1332; 203/58, 1334.
- Nüfus Defterleri (NFS.d), 3344, 1246; 3346, 1246; 3352, 1246; 3355, 1246; 3357, 1246; 3360, 1246; 3862, 1248; 3363, 1259; 3867, 1264; 3364, 1267.
- Sadaret Divan Kalemi Evrakı (A.}DVN), 160/19, 1277.
- Sadaret Divan Mühimme Evrakı (A.}DVN.MHM), 3/14, 1262.
- Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı (A.}MKT), 34/87, 1262; 173/72, 1265; 180/73, 1265.
- Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı (A.}MKT.MVL), 12/62, 1265; 105/24, 1275; 105/71, 1275; 123/46, 1277; 141/90, 1278.
- Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A.}MKT.UM), 164/41, 1270; 172/56, 1271; 251/39, 1273; 379/19, 1276.
- Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.}MKT.MHM), 94/100, 1272; 192/51, 1277; 357/95, 1283; 409/43, 1285.
- Şura-yı Devlet Evrakı (ŞD), 1706/52, 1300; 1723/3, 1313; 1743/6, 1318; 1743/8, 1318; 1239/37, 1330.
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.d), 2578, 1038; 2578, 1039; 783, 1255.
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e), 969/11, 926; 866/52, 1008; 638/17, 1182.
- Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y.PRK.UM), 48/46, 1317.
- Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı (Y.A.HUS), 303/25, 1312.
- Yıldız Sadaret Resmi Maruzat Evrakı (Y.A.RES), 154/3, 1326.

Diğer Kaynaklar

- Akgül, M. (1989). *16. Yüzyıl arşiv kayıtlarına göre Alâiyye'nin sosyal ve ekonomik hayatı ile nüfus ve idari taksimatı*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Çinal, H. & Kaçmaz, Y. Y. (2016). *Osmanlı devrinde Alanya belgeler ve fotoğraflarla*. İstanbul: Alanya Belediyesi Yayınları.
- Erdoğan, M. A. (2013). *Fatih Sultan Mehmet zamanında Ala'yye Sancağı 1475 tarihli suret-i defter-i icmal-i vilayet-i Ala'yye (metin ve inceleme)*. Konya: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası.
- Halaçoğlu, Y. (1988). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun iskan siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Heyd, W. (2000). *Yakın-doğu ticaret tarihi* (E. Z. Karal Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalan, E., & Demir, M. (Ed.). (2021). *Alâiye'den Alanya'ya*, Alanya: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Yayınları.
- Karagedik, N. (2005). *XIX. Yüzyıl ortalarında Alanya (temettuat defterlerine göre)*. (Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Koçak, F.N. (Ed.). (2004). *Alanya tarih ve kültür seminerleri III*. (ALSAV) Alanya Kültür Sanat ve Turizm Vakfı.
- Koçak, F.N. (2013). *Tarihte Alanya*. Konya: Alanya Ticaret ve Sanayi Odası.
- Özkan, S. H. (2021). Osmanlı yönetiminde Alâiye (1471-1923). E. Kalan & M. Demir (Ed.), *Alâiye'den Alanya'ya*. içinde (s.43-85), Alanya: Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Yayınları.

EKLER

Resim 1. Alâiye İskelesi ve Tevabii Mukataasının İhalesine Dair Belge

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Yazar Katkıları : Yazarlar eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çıkar Beyanı : Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur

Teşekkür (Varsa) : Yayın sürecinde katkısı olan hakemlere ve editör kuruluna teşekkür ederiz.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, ÖHÜİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study.

Author Contributions : The authors contributed equally

Conflict of Interest : There is no conflict of interest between the authors

Acknowledgement : We thank the referees and editorial board who contributed to the publishing process.
